

Sadakanın Gizliliği	3
Nafile İbâdet	3
İhlas	3
Hidayet Allah' a Aittir	4
Fakir Kâfirse.	4
İnfâklarınız Aslında Sizedir.....	4
Ashâb-I Suffe.....	5
Ebû Bekir (R.A.)'In Tasadduku	5
Tasadduk Edenlere Korku Yoktur	5
Fakirlerin Gönüllerini Hoş Tutmak	6
Altın Değerinde Nasihat	6
FAİZ	6
Yüce Meali:	6
Tefsiri:	7
Faiz Eksiltir, Sadaka Çoğaltır	8
Faizler "Köpek Açlığı "Na Yakalanmış Oburlar Gibidirler.....	8
Tüccarla Faizci	8
Yasaklanan Ve Lanetlenen Ameller	9
Faiz Yiyen...	9
Faizin Değişik Bir Tarifi.....	9
İmâm-I Âzamin Faiz Korkusu	9
Hikâye (verâ ve takva).....	9
Faizi Bırakın	10
Sebeb-i Nüzul	10
Zulüm Etmeyin.....	10
Faize Devam Eden Kişi	11
Borçlu Sıkıntıda İse	11
Borçluya Kolaylık	11
Sadakalar On Misli.....	11
Efendimiz (S.A.V.)'Den Büyük Müjdeler	12
Borç Almanın Durumları.....	12
Kul Hakkı-Allah Hakkı	12
Faydasız Şeyler.....	13
Kıyamet Gününden Korkun.....	13
Son İnen Âyet-İ Kerîme	13
Pazartesi Günü.....	13
Efendimiz (S.A.V.) Hazretlerinin Vefatı	14
Sabî Çocuğu Ölen.....	14
Efendimiz (S.A.V.)'M Hayatı Da Ölümü De Rahmetti	14
Kur'an-I Kerîmin Hulâsası.....	14
Bütün Semavî Kitapların Faydalan.....	14
Avamın Takvası.....	15
Havassın Takvası.....	15
Hakîki Takva	15
BORÇ ÂYETİ	16
Yüce Meali:	16
Tefsiri:	16
Âdil Ve Tarafsız Kâtip (Noter).....	16
Şahitler İmzalasın	17
Mâlî İşlerde Kadının Şahidliği.....	17
Şahitliğe Teşvik.....	18
Borcu Yazmak Ve Şahit Tutmak.....	18
Peşin Alış-Verişler.....	19
Alış Verişlerinize Şahit Tutun	19
En Uzun Âyet	19
Üç Hâl.....	20
Allâhü Teâlâ İle Beraberlik	20
Kulun Allah İle Beraberliği	20
Ahidler.....	20
Kulların Kendi Aralarındaki Hâlleri	21

Ticârette Rehin	21
Yüce Meali:	21
Tefsiri:	22
Peygamberimiz Rehinle Arpa Aldı	22
Rehin	22
Şâhidliği Gizlemeyin	22
Kalb Ve Günah	22
Şahitliği Gizlemek	23
Bedene Saplanıp Kalanlar	23
Manâ Âleminde Gezenler Ve Uçanlar	23
Gizlediğiniz Ve Aşikâr Ettiğiniz Her Şeyi Allah Bilir	24
Yüce Meali:	24
Tefsiri:	24
Vesveseden Hesap Yok	25
Hesaba Çeker	25
Mağfiret	25
Düşünce Günah Değildir	25
Günah Ortaklığı	26
Kişi Sevdiğiyle Beraberdır	26
Âlem-İ Emr Ve Âlem-İ Halk	26
Peygamberimizin (S.A.V.) Gönderiliş Sebebi	27
Şeytanın Dünyaya Gönderiliş Sebebi	27
İMÂN	27
Yüce Meali:	27
Tefsiri:	27
Efendimiz (S.A.V.) Hazretlerinin Kendisine İndirilene İmanı	27
Mü'minler De İman Ettiler	28
İlmî Bir Tetkik	28
Âmenerresûlüde Vakfe	28
Peygamberlerin Arasını Tefrik Etmeyiz	29
Ehad, Vâhid, Vahiyy	29
Efendimiz (S.A.V.)'M Duası	29
Efendimiz (S.A.V.)'In Ahlakı Kur'an-I Kerîm İdi	29
Amelsiz Kuran Okumak	30
Gufranını Dileriz	30
Şeyhin Tarifi	31
Teklîf-İ Mâ Lâ Yutak	31
Unutmak Ve Hatâ	32
İsrail Oğullarının Durumu	33
Ümmet-İ Muhammedinn Fazileti	33
Kolaylık	33
Hasf Mesh Ve Su Da Batmak	33
Mi'râc Gecesinde Efendimiz (S.A.V.)'E Verilen Üç Hediye	34
Mirâc Gecesi Müjdeler	34
Âmenerresûlü 'Nün Fazileti	35
Bakara Sûresi	35
Sihre Mânidir	35
Şeytâna Mânidir	35
Şeytanı Yakalama Kıssası	35

Sadakanın Gizliliği

Muhammed bin Ali el-Hakîm et-Tirmizî (r.h.)¹ buyurdular:

İnsan bir amel işlediğinde, onu insanlardan gizlemeye çalışır; fakat içinde de insanların kendisinden bunu görme arzu ve isteği bulunuyorsa, o kişi bu şehvet (arzu ve isteği) defederse, işte burada şeytan halkın onu görme duygusunu ona vesvese etmeye çalışır. Kalbi de bu kötü düşünceyi redder. Bu insan şeytan ile olan muharebesinde bu kötü düşünceleri içinden atarsa, onun gizlilikte yapmış olduğu amel, aşikâr yapılan amelden yetmiş kat daha üstün olur.

Sonra kulun Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşması ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine vacip kıldığı farzlar veya kulun kendi nefisine vacip kıldığı nafileler ile olur.²

Nafîle İbâdet

Her iki takdirde de Allâhü Teâlâ hazretleri alîm'dir; gizli ve aşikâr yaptıklarını hakkıyla bilir.

Her ikisiyle kuluna karşılık verir. Hadis-i Rabbânî'de buyurulduğu gibi:

"Elbette bana yaklaşanlar, kendilerine farz kıldıklarımı yapanların yaklaşması gibi kimse yaklaşmadı. Hiç şüphesiz kul, bana nafileler ile yaklaşır. Hatta ben onu severim. Ben, onu sevdiğim zamanda onun kulağı, gözü, dili ve eli olurum. Benimle iştir, benimle görür, benimle konuşur ve benimle tutar."³ (1/433)⁴

İhlas

İhlâs'ın sâni, amelin sâdece Allah rızası için olmasıdır. Dünyevî ve uhrevî bir illet (ve sebep) şaibesiz olmaksızın Allah için olmalıdır. Amelin Allâh'dan başka bir şey için olması şirk'tir. Şirk ise büyük bir zulümdür. Bundan elbette kaçınmak lazımdır.

Fârisî beyit tercümesi:

Ne güzel buyurmuşlar:

Hizmetlerinden dolayı yer yüzünde akıllı kişiler, asla kendi nefislerini övmeyiz; sâdece ve sâdece Allah'a hamd-ü sena ederler.

Sadakanın gizlenmesi, hakîkatta onun nefsânî nazların şaibesinden hâlis kılınması ve sâdece Allah rızası için ihlâs ile yapılması demektir. Bu sadakanın sahibi Allâhü Teâlâ hazretlerinin gölgesinde olur.

kişi.

"Kişi, kıyamet günü sadakasının gölgesinde olur."⁵

Yâni, eğer vermiş olduğu sadakaları Allah içinse o Allâhü Teâlâ hazretlerinin korumasında olur.

Eğer onun sadakaları cennet ise, o kişi cennetin gölgesinde olur.

Eğer onun sadakaları (harcamaları) hevâ ve heves için olursa, o zaman hâviyenin (cehennem) gölgesinde olur.

Cidden bunu iyi anla!

Ne güzel buyurdular:

Yaş odun merkebe yüklendiğinde, ödü kopar... Hangi tohum saçılırsa, göz ondadır...⁶

¹ Muhammed bin Ali el-Hakîm et-Tirmizî (r.h.) Hakîm-İ Tirmizî hazretlerinin asıl ismi Muhammed bin Ali bin Hasan bin Bişr'dir. Künyesi Ebü Abdülâhtır. Lakabı Hakîm'dir. Tirmizde doğduğu için Tirmizî nesbetiyle tanındı. Bazı kaynaklarda adı Muhammed bin Ali Hakîm Tirmizî diye geçmektedir. Bazı kaynaklarda da kısa olarak Hakîm-i Tirmizî olarak geçer. Hakîm-i Tirmizî hazretlerinin doğum tarihi bilinmemektedir.

Hakîm-i Tirmizî hazretlerinin sadece bir evi vardı.. Evinin de kapısı yoktu. Kapı yerine bir perde asardı. Bir ara evinden ayrılıp seyahate çıkmıştı. Geri döndüğünde bir köpeğin evine girip orada yavruladığını gördü. Ses çıkarmadı. Talebeleri: -Efendim müsâde edin köpeği yavruları ile birlikte evinizden atalım, dediler. O büyük zât: -Olmaz. dedi. -Ne edeceksiniz?

-Belki, yakında yavrularını alıp kendiliğinden buradan çıkıp gider. Gideceği zamana kadar bir ev kiralarım...

Hakîm-i Tirmizî'nin büyüklüğünü kabul etmeyen bir kişinin rüyasına Peygamber Efendimiz (s.a.v.) girer, ona:

-Ey kişi! Evine giren bir köpeği çıkarmamak için, kendiliğinden çıkar diye köpekten ricâ'da bulunarak seksen defa gelip giden bir zâtla kendini eşit mi tutuyorsun? Ebedî kurtuluşu istiyorsan git onun hizmetine kavuş, dedi. Bunun üzerine o zât, Hakîm-İ Tirmizî hazretlerinin huzuruna gelip günahlarından tövbe etti ve ona talebe oldu. Hakîm-i Tirmizî hazretleri. 320 (m. 920) senesinde Nişâbûr'da şehid edildi.

² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/199-200.

³ Bu hadis-i kudsi değişik lafızlarla bir çok hadis kitabında geçmektedir. Sahih-i Buhârî, rekâik, mevzuatül-Hadis-i şerif no: 6021. Sahih-i Buhârî'de geçen hadis-i kudsinin metni şöyledir:

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdular: Kim benim veî kuluma (evliyâullah) düşman olursa; ben ona harb ilân ederim. Kulum hiçbir şey ile bana yaklaşamaz: ancak ona farz kıldığım ibâdetleri sever (ve ihlas ile ifâ eder)se yaklaşır. Kulum (farzları sevdiğinden sonra) her zaman bana nafîle (ibâdetler)ile yaklaşır. Farz ve nafîle ibâdetleri sonucu ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman, onun Kulağı olurum, benimle iştir, onun gören gözü olurum, benimle görür, onun tutan eli olurum, benimle tutar ve onun o yürüyen ayağı olurum benimle yürür. And olsun ki, eğer o kulum dua edip, benden bir şey isterse, mutlaka dilediğini veririm. Eğer o bir serden bana sığınır, mutlaka onu korurum." Sahih-i Buhârî: 6021,

⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/200.

⁵ Kurtubî Tefsiri: c.4. s. 6, Müsned'te geçen bir Hadis-i şerif ise şöyledir:

"Herkes sadakasının gölgesinde olacaktır, insanları arası ayırılmaya kadar veya buyurdu, insanların arasında hükmedilinceye kadar." Müsned-i Ahmed: 16695,

⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/201.

Hidayet Allah'a Aittir

Onların yola gelmesi senin üzerine değil,"

(Ey habibim Ahmed! Rasûlüm Ya) Muhammedi Onları hidâyete erdirmek senin üzerine vacib değildir. Onları emir olundukları güzelliklere ve onları alıştırdıkları kötülüklerden nehyederek hidâyete erdirmek senin üzerine vacib değildir. Sana vacib olan hayra irşâd etmek ve buna teşvik etmektir. Şer'den nehyetmek ve ondan sakındırmaktır... Bütün bunları sana vahyedilen "Zikrû'l-hakîm" hikmet dolu Kur'ân-ı Kerîmin âyetleriyle yap.

Burada hitâb hâs'tır; ama murad edilen manâ umûmidir. Bütün ehli İslâm'ı içine almaktadır.

"Ve lâkin Allah'tır ki, yola getirir." İstenilen yere kesinlikle ulaştırılan husûsî hidâyeti verir. "Dilediğini,"

Zikredilen Kur'ân-ı Kerîmi tezekkür ve tefekkür sebebiyle ona tâbi olan ve hayrı ve hidâyeti seçen kişiye hidâyet yolunu nasip eder.

Hidâyette başarı kılmak Allah'a; hidâyeti beyân etmek ise Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine aittir. ⁷

Fakir Kâfirse.

Denildiki fakir Müslümanların sayısı çoğalınca, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, fakir müşriklere yardım edilmesini (sadakalar verilmesini) yasakladı. Bunun sebebi, fakir müşriklerin zaruret ve hacetlere tahammül sonucu İslâm'a girmeleri içindi. Bu hadise üzerine: "Onların yola gelmesi senin üzerine değil ve lâkin Allah'tır ki, dilediğini yola getirir." Ayet-i Kerîmesi indi.

Yâni, sana muhalif olanları hidâyete erdirmek senin üzerine vacib değildir. Onların İslâm'a girmeleri için, onlara sadaka vermekten men ediyorsun?

Bunda kâfirlerin nafîle sadakalardan (insanî yardımlardan) men edilmeyeceklerine imâ vardır.

Vacib olan sadakaların kâfirlere verilmesinde âlimler ihtilâf ettiler.

İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (r.h.) bunu caiz gördü.

Diğer âlimler ise caiz görmediler. ⁸

İnfâklarınız Aslında Sizedir

"Ve hayır nâmına her ne infâk ederseniz." Hangi şeyden ve hangi maldan tasadduk ederseniz,

"Hep kendi lehinizedir;"

O sadakanız sizin nefsiniz içindir. Ondan faydalanacak olan sizsiniz, başkası değil... Verdiklerinizden dolayı başa kakmayın, eziyet edip gönül incitmeyin, kötü maldan İnfâk etmeyin veya ondan dindaşlarınızın faydalanması, sizden olmayan fakirlerin faydalanmaması hatta müşriklerin fakirlerini dinleri cihetinde sadakalarınızdan faydalanmasına mâni oluyorsunuz.

Bazı âlimler buyurdular: Sadaka verdiği kişi, Allah'ın mahlûkâtının en şerlisi de olsa senin için nafakanın sevabı vardır.

"Ve ancak sırf Allah yüzünü gözeterek verirsiniz..."

İstisna umûmî illetlerden veya hallerin umûmiiğindedir.

İnfâk ve sadakalarınız herhangi bir şey için değil; sâdece ve sâdece Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için olmalıdır. Sadakaları verme hâliniz herhangi bir hâl değil; ancak Allah rızasını gözettiğiniz bir halde verin, demektir. O halde size ne oluyor ki sadakalarınızla başa kakıyorsunuz? Misliyle Allah'a yönelinmeyecek (Allah yolunda verilmeyecek) olan kötü ve pis şeyleri neden infâk ediyorsunuz?

"Bu vecihle her ne verirseniz Her ne İnfâk ederseniz: "Hayra dâir,"

Ehli zimmet⁹ ve diğerlerinde...

"Karşılığın size tamamen ödenir."

Bu sadakaların ecir ve sevapları fazlasıyla kat kat size verilir. O sadakaları en güzel ve en iyi bir şekilde vermekten yüzçevirmenize asla özür yoktur.

"Ve hiç hakkınız yenmez." Size vaad edilen kat kat sevaptan hiçbir şey eksilmez. Sadakalar

"Fakirler içindir."

Verdiğiniz sadakalarınızı fakirler için kılın. "(Verin o fakirlere) ki, Allah yolunda kapanmışlardır."

Nefislerini Allah yolunda gaza ve cihâd ibâdeti için nefislerini hapsedenlere verin, demektir.

"(Dolaşmaya) güç yetiremezler." Cihâd ve gaza ile meşgul olmalarından dolayı, "Şuraya buraya,"

Yeryüzünde dolaşmaya (gezmeye) kazanç ve ticâret için yeryüzünde seyretmeye, dolaşmaya güç yetiremezler. ¹⁰

⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/202.

⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/202-203.

⁹ Ehli zimmet: Müslüman ülkenin gayri Müslim vatandaşları demektir.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/203-204.

Ashâb-I Suffe

Denildi ki, bunlar, "ashâb-ı suffe"¹¹ idiler. Bunlar, Kureyşin muhacirlerinden dört yüz (400) kadar erkek kişilerdi. Medine'de kalacak evleri yoktu. Yakınları da yoktu. Mescidin sofasında kalıyorlardı. Caminin avlusu demektir. Gece ve gündüz Kur'an-ı Kerîmi öğrenmekle geçiriyorlardı. Gündüzleri çekirdek (gibi kırıntuları) yiyerek geçiniyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin her seriyyesine katılırlardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yanında bir şey bulunduğunda akşamları bunlara verirdi. (1/434) İbni Abbas (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir gün "ashâb-ı suffe"nin yanına çıktı. Onların fakirliğini ve çalışmalarını gördü. Onların kalblerini hoş tuttu ve onlara şöyle buyurdu:

"Müjdeler olsun size ey ashâb-ı suffe! Ümmetimden kim sizin bu vasıflarınız üzere Allâhü Teâlâ hazretlerine ulaşır ve kendisinde olunan şeye râzi bir halde olursa, o kişi, kıyamet gününde benim yakınlanmıdır."¹²

"Bilmeyen onları zanneder."

Onların hal ve şanlarını bilmeyen kişi onları zanneder: "İstemekten çekindikleri için zengin,"

Bunlar iffetli davranıp halktan bir şey dilenmedikleri ve istemeyi terk ettikleri ve utançlarından insanlara yük olmaktan nefislerini menettikleri için, halk bunları zengin zanneder.

"Onları tanırsın," Onların fakr-ü zaruretlerini bilirsin.

"Sımalarından,"

Onların dışı vuran (görünen) zayıf ve cılız hallerinden tanırsın. kelimeleri, bir şeyin kendisiyle tarif edilip tanıdığı şey, demektir.

"İsteyerek halkı bîzar etmezler."

İhtiyacım yok, başkasına götür" cevâbını almış ve böylece tam kırk kişiyi dolaşmak mecburiyetinde kalmıştır. kelimesi, mefûl-i lehtir.

Bu kavi-i şerifte dilenmenin ve halkı bîzâr edip onlara yük olmanın cemi olarak yasaklanması vardır. Asla insanlardan istemez ve böylece onlara yük olmazlar.

"Bîzâr etmek" ilzam etmek ve zorlamak, demektir. Bu da dilencinin dilendiği kişiyi zorlaması ve onu vermeye mecbur etmesidir.

Hacet ânında dilenmek caiz olur ve bunun sakıncası yoktur.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sizden birinizin ipini alıp (dağ veya ormanlığa) gitmesi, (sonra) sırtında bir demet odunla gelmesi (ve bunu satarak) yüzünü temize çıkartması, versinler veya vermesinler insanlardan istemesinden daha hayırlıdır."¹³

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet edildi:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, utangaç, hâlim ve iffetli kişiyi sever. İsrar eden (yüzsüz) dilenciye sevmez."¹⁴

"Hem hayırdan her ne verirseniz hiç şüphesiz Allah onu bilir."

Allâhü Teâlâ hazretleri, bununla size en güzel mükâfâtı verir. Bu sadaka vermeye teşviktir. Hiç şüphesiz bununla birlikte Allâhü Teâlâ hazretleri bu teşvike şu âyetleri de ziyâde etti.

"Mallarımı gece ve gündüz, gizli ve aşikâr hayra sarfeden kimseler."

Vakitlerin ve hallerin tümünde hayır ve sadaka verirler. Her ne zaman muhtaç bir kişi bir hacet dileğiyle kendilerine gelip konaklasa hemen aceleyle onun ihtiyacını karşılar ve asla onu tehir etmezler. Onun ihtiyacını karşılamayı bir vakit veya hâle (duruma) bağlamaz ve böyle bir sebep öne sürmezler."¹⁵

Ebû Bekir (R.A.)'In Tasadduku

Denildi ki bu âyet-i Kerîme Ebû Bekir siddîk (r.a.) hazretleri hakkında nazil oldu. Ebû Bekr-i Siddîk (r.a.), on bin dinarını gece, on bin dinarını gündüz, on bin dinarını gizli ve on bin dinarını aşikâr olmak üzere kırk bin dinar tasadduk ettiği vakit, bu âyet-i Kerîme onun hakkında nazil oldu."¹⁶

Tasadduk Edenlere Korku Yoktur

"İşte onların ecirleri sırf kendilerindedir."

Onların sevapları hazırdır.

¹¹ Ashab-ı Süffe: Hicretten sonra Medine'de Peygamber Efendimizin yaptırdığı mescidin suffa denilen bölümünde barınan, İslam dinini tahsil eden, fakir ve kimsesiz sahâbîlere denir. Ashab-ı Süffe Peygamber Efendimizin yanından hiç ayrılmazlardı. Gece-gündüz Kur'an-ı Kerim okur, Hadîs-i şerîf ezberler, ilim öğrenir ve ibâdet ederlerdi. "Süffa". müslümanların ilk ilim yuvalarıydı. Başka bir rivayette: "Ashab-ı Süffe" Hazretlerine bir Kuzu başı getiren zât her birinden "Bugün benim

¹² Kenzul-Ummâl: 16577.

¹³ Sahîh-i Buhârî 1969, Rıyâzu's-Sâlihîn: 539, Nesaî: 2579, Süneni ibni Mace: 1836,

¹⁴ Ed-Dürrü'l-mensûr: 2/91,

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/204-206.

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/207.

"Rablannın yanında ve onlara bir korku yoktur." Kötülüklerden...
"Ve mahzun olacak değildir onlar." Sevdiklerini kaçırmaya üzüntüsü yoktur.¹⁷

Fakirlerin Gönüllerini Hoş Tutmak

Bil ki, muhakkak İnfâk, fakirliği zenginlik üzerine tercih, muhabbetullah ve Rasûlullah (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine tâbi olmayı her şey üzerine tercih eden ve fakirliği meslek olarak seçen, ululara olmalıdır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Benim iki mesleğim var: Fakr ve cihâd.¹⁸

Onlar buna daha haklı ve sadakaların onlara verilmesi daha evlâdır.

Kul, kendisinde hayır bulunan, mal, makam, canıyla hizmet, izzet (saygı), ikram, değer verip onları büyük görme, kalbiyle istemek ve hatta bu ulu insanların haklarını gözeterek ve onları büyük görerek; hafif görme ve küçümseme olmadan fakirlere selâm vermek de sadaka ve İnfâktır.

Muhakkak Ailâh. kendisini iyi biliyor. Eğer kul, İnfâk ve sadaka ile Allâhü Teâlâ hazretlerine bir karış yaklaşırsa; Allâhü Teâlâ hazretleri, ona mükâfat ve sevap ile bir zira yaklaşır. Eğer kul bir zira Allah'a yaklaşırsa Allâhü Teâlâ hazretleri ona bir kulaç yaklaşır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazlına nihayet ve keremine son yoktur.

Ne mutlu gönül hoşluğuyla dünyayı bırakanlara!

Ne mutlu Allâhü Teâlâ hazretlerini her şey üzerine tercih edenlere...

Kim Allah için olursa, Allâh'da onun için olur...¹⁹

Altın Değerinde Nasihat

Riyâvet olundu: Altı şeyin güzelliği altı şeydedir: Onlar: İlim, adalet, cömertlik, tevbe, sabır ve haya (utanma)dir. İlim amel'de (güzeldir). Adalet sultanda. Cömertlik zenginde, Tevbe gençlikte, Sabır fakirde, Haya kadınlarda (güzeldir)... Amelsiz ilim, tavsız ev gibidir. Adaletsiz sultan susuz kuyu gibidir. Sehâvetsiz (cömert olmayan) yağmursuz bulut gibidir. Tevbesiz genç, meyvsesiz ağaç gibidir. Sabırsız fakir, ziyâsiz kandil gibidir. Hayasız kadın tuzsuz yemek gibidir. Zengin kişiye düşen (şudur): Zenginlik bulutlarından, din ve dünyanın bereketlerini yağdırmalı. fakirlik ve ihtiyaçdan dolayı ölen kalblerin diriltilmesine sebep olmalıdır. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, iyilik yapanların ecirlerini zayi etmez. (1/435)

Ne güzel buyurmuşlar:

Beğenildi o kişinin görüşü ki bağışladı ve (kin ve gayzını) yedi. Cihanda kendi payına düşeni gereğince yaptı.

Yâni isabet eden görüşü olan kişi, malından nimetlenen ve başkalarına ikram eden kişidir. Bu kişi dünyayı kendisi için toplamıştır, başkası için değil... Zîrâ kim mal toplar da ondan yiyemez ve ondan sadaka da vermezse bu kişi hakikatte malı başkası için toplamıştır.

Zîrâ bu mal ondan sonra varislerine kalacaktır.²⁰

FAİZ

Yüce Meali:

Ribâ yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa öyle kalkarlar. Bu, işte onların "bey' tıpkı ribâ gibidir" demeleri yüzünden... Halbuki Allah bey'i helâl kıldı, ribâyı haram. Bundan böyle her kim -rabbi tarafından kendine bir öğüt gelir de ribâdan vazgeçerse, artık geçmişi ona ve hakkında hüküm Allah'a aittir. Her kim de döner, yeniden alırsa, işte onlar ashab-ı nârdırlar, hep orada kalacaklardır .Z7S

Allah ribâyı mahveder de sadakaları nemâlandırır; hem Allah vebal yüklenici musırr kâfirlerin hiç birini sevmez.²⁷⁶

İymân edip, iyi işler yapan ve namaz kılıp, zekât veren kimselerin, rabları indinde ecirleri şüphesiz kendilerindedir ve onlara bir korku yoktur ve mahzun olacak değildir onlar.²⁷⁷

Ey o bütün iymân edenler! Allah'tan korkun! (azabından sakının) ve ribâ hesabından kalan bakiyâyı bırakın, eğer gerçekten mü'minerseniz.²⁷⁸ Yok eğer yapmazsanız, o halde Allah ve Resulü'nden mutlak bir harb olunacağını bilin! ve eğer tevbe ederseniz re'sul'l-mallanz (ana paranız) sizindir, ne zâlim olursunuz, ne mazlum...²⁷⁹

Ve şayet borçlu sıkıntıda ise, o halde bir kolaylığa intizar; bununla beraber tasadduk etmeniz hakkınızda daha hayırlıdır; eğer bilirsiniz.²⁸⁰

Hem korunun; öyle bir güne hazırlanın ki, döndürülüp o gün Allah'a götürüleceksiniz, sonra herkese kazandığı

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/207.

¹⁸ Bu Hadisi değişik lafızlarla lhyâ-u ulumiddin: c. 4, Mevcuttur.

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/207-208.

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/208-209.

Tefsiri:

Ribâ yiyen kimseler,"

Yâni faizi alan kimseler, demektir. Faizi yemekle tâbir etti; zira bir maldan en büyük maksat onu yemek olması ve faizin daha önce yenilecek şeylerde şayi (yaygın) olmasındandır.

İmâm-ı Âzam Ebû Hanife ve ashabına göre faiz, keyl ve vezin'de ivazsız (bedelsiz) olan fazlalıktır. Altı eşyâ'da cereyan eder: Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz.

"Ribâ" kelimesi, aslına binâen vav ile yazıldı. Çünkü bu kelime, (birinci bab) dan gelmektedir. Sonuna da cemi vavına teşbih için bir elif ziyâde kılındı.

"Kalkmazlar."

Yâni mezarlarından uyandıkları zaman, demektir. "Ancak kalktığı gibi (kalkar)"/ Ancak kalkarlar, kalkış gibi:

"O kimseyi çarptı"

Onu çarpmış ve onu sar'â etmiş:

"Şeytan dokunmaktan,"

Yâni delilikten, demektir. "Kalkmazlar." Fiiline taalluk etmektedir.

Yâni tekrar diriltildikleri gün kabirlerinden tıpkı şeytan çarpmış, sara hastalığına yakalanmış ve aklını kaybetmiş kimse gibi kalkarlar.

Bu onların sima (ve âlâmetleridir. Vakfe anında bununla tanınırlar.

Denildi: Kabirlerinden kalktıkları sırada ancak faiz yiyen insanlar, tıpkı saralı kimse gibi kalkıp tekrar düşerler.

Çünkü onlar faiz yemişler ve Allâhü Teâlâ hazretleri de yedikleri bu faizi karınlarında biriktirmiştir. Bu yüzden öylesine ağırlaşmışlar ki, kalkabilecek durumları kalmamıştır. (Onun için düşe kalka mahşere geleceklerdir.)

Yâni kendilerine inen bu azâbl

"Onların demeleri yüzünden..."

Sözleri sebebiyledir: "Bey'(alış-veriş) tıpkı ribâ gibidir"

Onlar, faizle bey" (alış veriş) bir yol üzere tanzim ettiler (ikisini bir düzeyde gördüler). İkiside kâr (gelir) getirdiği için, alış verişte elde edilen kâr) helâl olduğu gibi, faizi de helâl kabul ettiler.

Ve onlar: "Bir dirhem'in bir dirhem ile satılması caizdir," dediler.

Burada kelâmın hakkı: "Faiz tıpkı bey'(alış-veriş) gibidir" denilmesiydi. Âyet-i Kerîme'de işin öneminden dolayı mübalağa yönüne gidilmiştir. Çünkü onlar (müşrikler) faizin helâl olduğu ve hatta ticârette asıl olanın faiz olduğunu ve bey' (alış veriş)in faize benzetilerek helal kılındığını sanıyorlardı...

Veya "Bey'(alış- veriş) tıpkı ribâ gibidir" dediler ve neden helâl olsun ki? Çünkü evvelinde olan ziyâdelik âhîrinde olduğu gibidir, diye fikir yürüttüler.

Cahiliyet ehlinin birinin diğerinden alacağı olduğunda, vaade geldiği zaman, parasını borçlusundan isterdi. Borçlu kişi sürenin sonunda paranın sahibine:

"Sen bana süreyi uzat; ben de size maldan bir şeyler arttırıyım!" derdi. Böylece kişi (belirli bir süre ve belirli bir mal) üzerinde anlaşılardı. Ve bu muameleyi yaparlardı. Sonra da şöyle derlerdi:

"Bizim için gerek alış verişin başında kâr etmek veya kârı sürenin sonuna geciktirmek müsavidir."

Allâhü Teâlâ hazretleri onları yalanlayarak, şöyle buyurdu:

"Halbuki Aliah bey'i helâl kıldı, ribayı haram etti."

Nasıl birbirlerinin misli ve benzeri olsunlar.

Faiz, Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kılmasıyla haramdır.

Bey1 (alış-veriş) Allâhü Teâlâ hazretlerinin helâl kılmasıyla helâl'dir.

"Bundan böyle her kime bir öğüt gelir de.

Ve kime bu vaaz ve faiz'den yasaklamak gibi sakındırma tebliğ edilirse:

"Rabbî tarafından (gelir de o da) ribâdan vazgeçerse,"

Hiç beklemeksizin vaaz alır ve ona tâbi olup faizden vaz geçerse;

"Artık geçmişi ona..."

Geçmiş günahlarından dolayı, muâhaza edilip sorumlu tutulmaz. Çünkü o faizleri, bu tahrîm âyet-i Kerîmesi inmeden önce almış ve kendisine mülk etmiştir. Ondandır dönülmez.

"Ve hakkında hüküm Allah'a aittir."

Eğer onun faizden vazgeçmesi vaaz tutmasından dolayı ve sadık bir niyetle ile ise Allah ona karşılığını verir.

Denildi ki: Kıyamet gününde Allâhü Teâlâ hazretleri, onun hakkında hükmünü verir. Onun işi ve onun hakkında sizin hüküm verip ondan bir şey isteme hakkınız yoktur.

"Her kim de döner,"

Kim faize dönerse, daha önce helâl gördüğü gibi helâl görürse,

"İşte onlar."

²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/210-211.

Manâ itibariyle 'Ja "kim" işaret edilmektedir.

"Ashab-ı nârdırlar." Kesinlikle ateşe gireceklerdir." Hep orada kalacaklardır." Ebediyen cehennem'de kalacaklardır.²²

Faiz Eksiltir, Sadaka Çoğaltır

Allah ribayı mahveder. kelimesi, bir şeyin tamamen yok oluncaya kadar noksanlaşıp yok olmasıdır. Tıpkı ayın giderek küçülmesi ve görünmez olması gibi. İşte faiz alan kimsenin durumu da böyledir. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, faizin bereketini yok eder. Faize giren malı helak eder. Ondan sonra onun çocuğu o faizden faydalanamaz.

"Sadakalar nemâlandırım"

Sadakanın sevabını kat kat verir ve sahibi için mübarek (ve bereketli) kılar. Kendisinden sadaka verilen malı arttırır. Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, sadakaları kabul eder, sadakalarını arttırır ve sizden biriniz, tayını beslediği gibi.²³ Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu:

"Zekat asla mala noksanlık yapmaz.²⁴

"Ve hem Allah sevmez."

Allah razı olmaz. Çünkü sevgi, tevbe edenlere mahsustur.

"(İsrâr eden) kâfirlerin hiç birini."

Haramları helâl görüp işlemeye ısrar edenler, demektir.

"Vebal yüklenici."

Faizi irtikâp eden ve günaha iyice batmış olan, demektir.

İmân, salih amel

"İymân edenler!"

Allah'a, rasûlü (s.a.v.)'e ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin onlara getirdiği (Kur'ân ve İslâm'a) iman edenler, (1/436)

"Ve sâlih ameller (iyi işler) yapanlar."

Yâni taat ve ibâdetler...

"Ve namaz kılp, zekât veren kimseler,"

Bu ikisinin (namaz ve zekâtın) salih amellerin içinde olmalarıyla beraber özellikle zikredilmelerinin sebepleri, namaz ve zekâtın diğer salih amellerin içinde daha çok önemli olmalarındandır...

"Onların ecirleri var." Kendilerine vaad olunmuş, o olduğu halde: "Rablan indinde ve onlara bir korku yoktur,"

Bütün mekrühâtтан (hoşlanmayacakları ve istemeyecekleri şeylerden) dolayı onlara korku yoktur.

"Ve mahzun olacak değildir onlar." Sevdiklerini (elden) kaçırma üzüntüsü yoktur.²⁵

Faizler "Köpek Açlığı" "Na Yakalanmış Oburlar Gibidirler

Bilki faiz yiyen kişinin misâli, dünyaya olan hırısından dolayı, kendisinde "köpek açlığı" yani "obur"luk hastalığı olan kimse gibidir.

Obur kişi yer; fakat bir türlü karnı doymaz. Hatta karnı şişer, kendisine ağır gelir. Kalkmak istedikçe, karnının şişkinliğinden saraya tutulmuş gibi yalpalar durur. İşte faiz yiyenlerin hâli kıyamet gününde de böyledir...

Ne güzel söylenilmiş:

İri ve kaba kemikleri yutar; fakat karnını yırtar ve göbeğinden çıkar.²⁶

Tüccarla Faizci

Akıllı kişi, dünya ve âhirette kendisine tahammül edemeyeceği şeyleri yemez. Ne rnutlul Dünyayı elde etme konusunda iktisâdli davranan kişiye!

Dünyayı elde etmek için kendisini hırs almaz. Hakkı olmayan şeyleri almaz. Ve böylelikle faizin ve dünyanın vebalinden kurtulur.

Bu. alış-veriş yoluyla mal kazanan tüccar gibidir. Helâl yoldan kazanmış olduğu malın hakkını (zekâtını) verir.

Bu tüccarın her ne kadar malı kazanma hırısı olsa bile; onun malı elde etme ve toplama yolu şeriatın emri ve helâl yoldan olup; hak sahibinin hakkına mâni olmadığı zaman, onun bu kazanma hırısı, faiz yiyen kişilerin hırısının

²² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/211-214.

²³ Bu Hadîs-i şerîf. daha değişik lafızlarla kaynaklarda geçer: Müsned-i Ahmed: 8877,

²⁴ Bu hadis, değişik lafızlarla: Sahihî Müslim: 4689,

²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/214-216.

²⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/216.

zararı gibi kendisine zarar vermez.²⁷

Yasaklanan Ve Lanetlenen Ameller

Rivayet olundu:

Muhakkak ki Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (şunlan) nehyetti:

1. Kan parasını,
2. Köpek parasını,
3. Kötü yolda olanın kazancını.
4. Faiz yiyene lanet etti.
5. Faiz yedirene,
6. Faizi yazana,
7. Faize şahitlik yapan...
8. Dövme yapmayı
9. Dövme yaptırmayı ve,
10. Resim yapmayı (yasakladı.)²⁸

Faiz Yiyen...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Faiz, yetmiş ve şu kadar çeşittir. En düşüğü kişinin annesine varması (ona zina) etmesi gibidir.²⁹

Yâni faiz yiyen kişi, annesiyle zina eden gibidir. Bundan Allah'a sığınırız.

Bu büyük sözü işiten kişi. Kerîm olan Mevlâsinin kapısına tevbe etmeye koşsun. Bu "Kalbi olan yahut şühûd hâlinde kulak tutan kimse İçin uyandıracak bir ihtar vardır!"³⁰

Faizin Değişik Bir Tarifi

Kim, birine bir şey borç verirken, fazlasını kendisine vermesini şart koşarsa; bu menfaat çeken bir ödünç olmuş olur. Menfaat getiren her ödünç faizdir.³¹

İmâm-I Âzamin Faiz Korkusu

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe hazretlerinin birinden bin siyah dirhem alacağı vardı. Adam İmâm-ı Âzam hazretlerine bin adet beyaz dirhem getirip verdi, İmâm-ı Âzam hazretleri beyaz dirhemleri kabul etmedi. Ve:

"Bu beyaz dirhemleri, dirhemlerime karşılık istememi Korkarım ki bu dirhemlerin beyazlıkları faiz olabilir," buyurdular.

O beyaz dirhemleri geri sahibine verdi. Kendi dirhemleri gibi siyah dirhemleri alıp kabul ettiler.

Ebu Bekir (r.h.)³² buyurdular:

Ben İmâm Azam Ebû Hanîfe hazretlerini, bir adamın kapısında gördüm. Adamın kapısını çalıyordu (vuruyordu), sonra da geri dönüp güneşte duruyordu.

Kendisine bunun sebebini sordum. O:

"Bu evin sahibinden benim alacağım var. Biz menfaat getiren her türlü ödünç ve borçtan nehiy olunduk. Onun için bu adamın evinin gölgesinden faydalanamam," buyurdular.³³

Hikâye (verâ ve takva)

Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretlerinden rivayet olunan şu hadise buna yakındır.

Bâyezîd-i Bestâmî hazretleri bir gün, Hemedân'dan Usfûr otunun tohumunu satın aldı.

Oradan ayrıldı. Bestâm'a geldiğinde, içinde iki kannca'nın olduğunu gördü. Yine Hemedân'a döndü.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/216-217.

²⁸ Bu Hadîs-i şerîf değişik lafızlarla. Buhârî: 5498, Müsned-i Ahmed: 18019, İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/217.

²⁹ Bu Hadîs-i şerîf değişik lafızlarla hadis kitaplarının çoğunda geçer:

Faiz yetmiş çeşittir. En kolayı kişinin annesine nikahlaması (onunla zina etmesi) gibidir. En-Nesâî: 2274.

Faiz yetmiş iki çeşittir. En düşüğü kişinin annesine gelmesi (onun zina etmesi) gibidir. Camiu's-Sağır: 450

³⁰ Kaf: 50/37.

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/217-218.

³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/218.

³² Ebû Bekir bin İyâş, tabîinin büyüklerindedir. 97 (m. 716) yılında doğdu, (yi bir tahsil gördü. Hadis, fıkıh ve kıraat âlimidir, imam Asım'ın râvilerindedir. Bir çok talebe yetiştirdi. Süfyan-ı Sevrî ve İbni Mübarek gibi zatlar ondan ders aldılar. 193 (m. 808) yılında Kûfepde vefat etti.

³³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/218.

O iki karıncayı tohumlan aldığı yere bıraktı.

İşte bu, verâ' ve takvanın kemâlidir.

Bunun (bu hareketlerin) benzerleri bu zamanda görülmez. Bulunsa bile azın azıdırılar.

İnsanların çoğu, hatta velevki tasavvuf ehli olsalar bile, helâl ile haramın ve şüpheli şeylerin arasını tefrik etmiyorlar. Bundan dolayı görüldüğü gibi, din işleri sahipsiz ve garip oldu....

Allah bizleri ve sizleri yolun ortasına hidâyet buyursun. Muhakkak ki o velidir ve muvaffakiyet vericidir.

Celâleddin-i Rumî buyurdular:

Kendisi vakıf değil iken sana laf eder...

Fazilet ve üstünlük taslar. Elindeki asâ ve sırtındaki abâ ile...³⁴

Faizi Bırakın

"Ey o bütün İymân edenler!

Allah'tan korkunî (azabından sakının)"

Nefsinizi Allah'ın ikâbından (azabından) koruyun.

Ve ribâ hesabından kalan bakOyâyı bırakın."

Yâni terk ediniz... Henüz almadığınız ve geride kalmış olan faiz malını muameleniz üzere tamamen (kökten) terk edin.

"Eğer gerçekten mü'minlerseniz."

Hakikat üzere iseniz. Çünkü hakiki iman, sizin kendisiyle emredildiğiniz şeyleri imtisal etmenizi size gerektirir elbette...

Faizi terk etmeyenler³⁵

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Satâf kabilesinin bazı Kureyşlilerin üzerinde mallan vardı. Zamanı geldiğinde mallarını faizleriyle birlikte istediler. Onların bu hareketleri üzerine şu âyeti Kerîme indi:

"Yok eğer yapmazsanız."

Yâni size emredilen takva ve faizi terk etme işlerini yapmazsanız, demektir.

Faizi terk etmemek iki türlüdür.

1 - Ya haram olduğunu inkâr ettiği için terk etmez.

2- Veya haram olduğunu itiraf etmekle beraber faize devam edilir. Bu iki durumda da

"O halde bilin!"

Biliniz... İşi ilân etmektendir, onu bildirdiği zaman..."Birharb"

Büyük bir harp çeşiti ki savaşın büyüklüğü ölçülmeyecek kadar büyüktür. (1/437) Ve olan bir savaş: " Katından ve tarafından:

"Allah ve Resulünden..."

Allah'ın harbi, ateşinin harbidir. Yâni Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olan azap ile harbetmek, demektir.

Rasûlullâh (s.a.v.)'in harbi, ateştir. Onun harbi onunla savaşmaktır.

Bu âyet-i Kerîme indiği zaman, Sakîf kabilesi: -"Bizim Allah ve onun rasûlü ile harp yapacak gücümüz yoktur," dediler.

"Ve eğer tevbe ederseniz,"

Faizin haram olduğuna iman etmekle beraber, bu âyetleri işittikten sonra faiz günahından tevbe ederseniz:

"Mallarınızın sermâyesi sizindir."

Sermâyenizi tamamen alırsınız.³⁶

Zulüm Etmeyin...

"Ne zâlim olursunuz,"

Alacaklı olduğunuz kimselerden fazla almakla ne onlara haksızlık etmiş olursunuz.

"Ve ne mazlum..."

Nede sizler, onlar tarafından işin uzatılmasıyla, ya da sermâyenizden bir eksiklik yapılarak bir zarara karşı bırakılmış olursunuz.

Faiz'de tevbe edildiği zaman hüküm budur.³⁷

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/218-219.

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/219.

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/220-221.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/221.

Faize Devam Eden Kişi

Müminlerden kim, tevbe etmeyip, faiz amelinde devam ve isrâr ederse, eğer bu kişi şevket (güç, kuvvet ve silah) sahibi değilse, (faiz amelinde isrâr eden bu Müslüman) ta'zir edilir (yine devam ederse) tevbe edinceye kadar hapsedilir.

Eğer (faize isrâr eden Müslüman) şevket (kuvvet ve silah sahibi) ise İmam (devlet reisi) devlete karşı gelen eşkiya ile savaştığı gibi onunla (faizcilerle) savaşır.

Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) zekât vermeyenlerle savaştığı gibi...

Yine söz (fetva) böyledir. Bir topluluk ezan okumamak üzere söz birliği yapar veya ölümlerini gömmezlerse (onlarla da bu amellerini terk edinceye kadar savaşılır).³⁸

Borçlu Sıkıntıda İse

" Ve şayet borçlu sıkıntıda ise, "

Eğer borçlularınızdan birisi gerçekten darlık sahibiyse, yani yokluk içindeyse, hiçbir şeyi yok ve işleri kesat ise:

"O halde bakiir."

Onun hükmü, intizâr etmektir (bakmaktır). Bu da beklemek ve ona mühlet vermektir.

"Bir kolaylığa Genişliğe (işleri düzelinceye) kadar." Bununla beraber tasadduk etmeniz

Borçlularınızdan sıkıntı içinde bulunanların borcunu tamamiyle düşürmeniz (silmeniz); veya (başka bir zaman faizsiz olarak) geciktirmeniz ve (durumlarının iyi olmasını) beklemeniz:

"Hakkınızda daha hayırlıdır."

Çok sevaplıdır»

"Eğer bilerseniz."

Bu şartın cevâbı mahzûftur. Yâni, eğer siz bunun sizin için daha hayırlı iş olduğunu bilerseniz hemen yaparsınız, demektir.³⁹

Borçluya Kolaylık

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bir Müslüman adamın borcunun zamanı gelir de onu te'hir ederse, her gün için kendisine bir sadaka (sevabı) olmuş olur."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim sıkıntı içinde olan (borçlusunun elinin genişlemesini) bekler veya borcundan düşürürse; Allâhü Teâlâ hazretleri onun kıyamet gününün sıkıntılarından kurtarır."⁴⁰

Sadakalar On Misli...

Rivayet olundu:

Muhakkak ki, Umâme el-Bâhiî (r.a.), rüyasında cennetin kapısının üzerinde; karz-i hasen (ödünç) için on sekiz (18) misli vardır. Sadakaya ise on misli vardır, yazılıydı.

ordular:

-"Neden bu?" Kendisine cevap verildi:

-"Zîrâ sadaka çoğu kere zengin bir kişiye de verilebilir. Ama ödünç isteyen kişi ise ona muhtaç olduğu için sana gelmiştir. Ona ihtiyacı olmazsa gelip senden istemez."⁴¹

³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/221.

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/221-222.

⁴⁰ 341 Bu manâda değişik lafızlarla bir çok Hadîs-i şerîf vardır.

"Kim kıyamet gününün üzüntülerinden Allah'ın kendisini kurtarmasını isterse, sıkıntıda olan (borçlusuna) nefes aldırın veya borcundan birazını indirsın." Rıyâzu's- Sâlihîn: 1369,

"Kim sıkıntıda olana mühlet verir veya alacağından indirim yaparsa, Allâh'ü Teâlâ Hazretleri kendi himayesinden başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde o kimseyi arşının altında gölgeler." Rıyâzus'Sâlihîn: 1373,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/222.

⁴¹ Rıyâzus-Sâlihîn: 245, Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Kim bir mü'minin dünya sıkıntılarında bir sıkıntıyı giderip (ona rahat) bir nefes aldırarsa, Allâh'ü Teâlâ da, ondan kıyamet gününün sıkıntılarından birini (gidererek rahat) nefes aldırır. Kim zorda kalmışa (muhtaç kişiye) karşı kolaylık gösterir ise Allah da dünya ve âhirette ona kolaylık gösterir. Kul (mümin) kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da kulunun yardımında bulunur. Kim ilim isteyip öğreneceği bir yola girerse, Allah ona. bu yola girmesi sebebiyle cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir cemaat Allah'ın evlerinden birinde toplanıp Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzâkere ederlerse, onların üzerine sekînet (ilâhî rahmet) ve vakar iner. onları rahmet Kaplar, kendilerini melekler çepeçevre kuşatırlar, Allah da onları Katında bulunanlar içinde anar (ibâdetlerini zikreder). Kimin ameli kendisini geri bırakırsa, soyu ve sopu onu çabuklaştırmaz (onu ileriye götürmez)." Sahih Müslim:

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/223

Efendimiz (S.A.V.)'Den Büyük Müjdelere

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Üç şey var ki kim onları kıyamet gününde imân ile beraber getirirse, cennetin kapılarından dilediğinden cennete girer, hurilerden istediği kadarıyla evlenir. (Bunlar:) 1 Katilini bağışlayan.

Her farz namazlardan sonra kulhuvellâhü ehad (ihlâs) sûresini on bir (11) kere okuyan,
Kendisinden borç isteyen borç veren kişidir. (Veya Allah'tan başka kimsenin bilmediği gizli borcunu Allah korkusundan ödeyen'dir."

Ebû Bekrini s-Siddîk (r.a.) sordular:

-"Yâ Resûlallâh! Ya bunlardan birini yapana (ne var)? Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Veya bunlardan birini yapana da bu mükâfatlar var!"⁴²

Borç Almanın Durumları

Bil ki, üç durumda borç alınır.

- 1- Allah yolunda cihâd,
- 2- Cenazenin tekfin ve teşhizi, .
- 3- Evlenmek için.

Allah yolunda güçsüz olduğu için, buna imkân bulmadığı için borç istenir.

Fakirlik ve yoksulluk içinde ölen bir kimsenin cenaze ve tekfin işleri için borç istenir.

Bekârlık fitnesinden kurtulmak maksadıyla evlenmek ve böylece iffet ve namusunu korumak için, Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül ederek, borç istenir.

Bu zor durumlarda Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül ederek borçlanan kişiyede Allâhü Teâlâ hazretleri, borcunu ödeme sebeplerini açar...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim bir borcu ödemeyi niyet eder olduğu halde borçlanırsa, Allâhü Teâlâ hazretleri, o kişi borcunu ödeyesiyse kadar ona bir melek vekil eder. Melek onu (kötülüklerden) muhafaza eder, (onun işlerinin açılması için) ona dua eder."⁴³

Selef-İ sâlihînden bir cemâat, bu haberden dolayı (Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ödemek niyetiyle borçlanan kişilere vermiş olduğu ödeme kolaylığı müjdesinden dolayı) ihtiyaçları olmasa bile borçlanıyorlardı.

Bir kişi, borcunu ödeme imkân ve gücüne kavuşursa, velev ki zamanı gelmeden Önce olsa bile hemen borcunu ödemelidir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden ve o da Cebrail Aleyhisselâm'dan rivayet ettiler, Cebrail Aleyhisselâm buyurdu:

"Şehâdet (Allah yolunda şehid olmak), her şeye kefarettir, borç hariç." Cebrail Aleyhisselâm bunu tam üç kere tekrarladı.

Akıllı kişiye gereken vazife, üzerinde olan borçları hemen vermesidir. Kıyamet günü, kötü niyetinin vebalinden korkmalıdır. Bu farzları edâ eden kişinin hâlidir. Böyle davranan bir kimseye Allah borcunu ödemedede kolaylığını verir.

Amma gözünü kırpmadan büyük günahları irtikap eden ve farzları terk eden kişi, farzlara aldırılmaz (bu farzları edâ etmeyen kişi) borçlan ve karz-ı hasen (ödünç) aldığı şeylere nasıl ehemmiyyet versin ki?⁴⁴

Kul Hakkı-Allah Hakkı

Bundan dolayı şöyle denildi:

Namazsıza (namaz kılmayana) borç verme!

⁴² Değişik lafızlarla: Kenzul-Ummâl: 43220,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/224-225.

⁴³ Bu manâda bir çok Hadîs-i şerîf vardır:

"Bir kişi, ödemeyi niyet ederek borçlanırsa (ve borcunu ödeyemeden ölürse,) kıyamet gününde Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onun yerine onun borcunu öder." Kenzul Ummal: 15427, "Kim bir borç alır ve kendi nefsinde o borcu ödeyeceğini söylerse, Allâh'ü Teâlâ hazretleri, borcunu ödemesi için ona yardım eder." Kenzul Ummâl-15444,

"Bir kişi, ödemeyi niyet ederek borçlanırsa (ve borcunu Ödeyemeden ölürse,) kıyamet gününde Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onun yerine onun borcunu öder. Ve kim de vermemek niyetiyle borç alır (ve vermeden önce) vefat ederse, kıyamet gününde Allah azze ve celle hazretleri ona şöyle der:

-"Sen benim kulumun hakkını senden almayacağımı mı zannettin?" Sonra o kişinin hasene (iyi amelleri) alınır, borç aırp hakkını vermediği kişiye verilir. Eğer bu kişinin karşı tarafın nakkını karşılayacak iyilikleri yoksa, diğerinin günahları alınır ona verilir. (Böylece hak yerini bulur)." Kenzul Ummal: 15442.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/225-226.

O kişi, kendi kendisini fakirlik ve yoksulluğa itmektedir. Eğer o kişi, Allah'ın farzını yapmıyorsa, senin onun üzerinde olan farz (hakkını) hiç vermez.⁴⁵

Faydasız Şeyler

Bu zamanın hallerinin çoğu diğer zamanlar gibidir.

Ne mutlu! Kendi zamanında kanaata sarılan kişiye!

Ziyâdeleri terk etme konusunda Allah'tan korkması (takvâli olması) hakikî mü'minin şartındandır.

Mü'min, işlerinde muhtaç olmayacağı şeyleri terk etmelidir. Belki maddî şeyler, onun dinin mertebelerinde ve işlerinde tarakkî etmesi için mâni olur. (1/438)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

"Ma lâ ya'ni (dünyâ ve âhiretine faydası olmayan ve kendisini alakadar etmeyen) şeyleri terk etmesi bir kişinin dininin güzelliğindedir"⁴⁶

Kıyamet Gününden Korkun

"Hem korunun; öyle bir güne hazırlanın ki,"gün" kelimesi zarfıyet (zarf-ı zaman olmak) üzere mensûbtur. Takdiri:"Ve Allah'ın azabından korkun; öyle bir güne hazırlanın ki," demektir.

Veya mefûlü bih'tir. Őu âyet-i Kerîme'de olduğu gibi:

"O halde siz nasıl korunursunuz - küfrederseniz - o gün ki çocukları ak saçlı kocalara çevirir?!"⁴⁷Yâni, Allah'ı inkâr ederek, bu vafedilen günden nasıl korunacaksınız.

"Döndürölürsünüz o gün..

"Dönmek"ten binâ-i mefûl (meçhul fiil) dir. O gün dönmüş olursunuz.

"Allah'a (götürüleceksiniz)" Amellerinizin muhasebesi için...

"Sonra herkese tamamıyla ödenecek"

Nefislerden her birine amelinin karşılığı kâmil ve tam bir şekilde verilecektir.

"Kazandığı,"

Hayır ve Şer olarak yapmış oldukları amellerinin karşılıkları verilir.

"Ve hiçbir zulme mâruz olmayacaklar." Sevablarından hiçbir şey eksilmez ve azâblanna bir şey ziyâde kılınmaz (cezalarına hiçbir şey ilâve edilmez). Her nefsin hâli budur... Azaba uğrayanların azâbları eğer müebbet ise, onlar bunda mazlum değiller. Çünkü onların bu cezaları kendi nefislerinden kendilerine gelmektedir.⁴⁸

Son İnen Âyet-i Kerîme

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

-"Bu inen son âyet-i Kerîmedir. Bu âyeti Kerimenin inzal olmasından, yedi veya dokuz gün veya yirmi bir gün ya da seksen bir gün sonra veya (bu âyetin inmesinden) üç saat sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Rabbına kavuştu..."

Cebrail Aleyhisselâm, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

-"Bu âyeti 280'nci âyetlerin başına koy," dedi.

Bundan dolayı te'kîd için, bu âyet-i Kerîme, "ribâ âyetleri" (faiz âyeti) ile "deyn âyeti" (borç âyeti)nin arasında konuldu ki, faizden kesinlikle uzak durulsun diye...⁴⁹

Pazartesi Günü

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Pazartesi günü doğdu. Pazartesi günü peygamber olarak gönderildi. Pazartesi günü Medine-i münevvereye girdi. Pazartesi günü mübarek ruhu kabz olundu (vefat ettiler), Efendimiz (s.a.v.) hazretleri on sekiz gün hasta oldular. Bu günler içerisinde insanlar onu ziyareti geliyorlardı,

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin en son söylediđi hadis-i Şerif:

Namaz! Ve elinizin altındaki kölelere iyi davranın!"⁵⁰ ve inna ileyhi râciûn "biz Allah'ımız ve nihayet

O'na döneceğiz"⁵¹

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/226-227.

⁴⁶ Rıyâzus-Salihîn: 67

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/227.

⁴⁷ El-Müzemmil: 73/17.

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/227-228.

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/228.

⁵⁰ İbni Mace: 1614,

⁵¹ Bakara: 2/156.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/228-229.

Efendimiz (S.A.V.) Hazretlerinin Vefatı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Her kimin başına bir musibet gelirse, benim (vefatım sebebi) ile başıma gelen musibeti düşünsün! Çünkü o (benim vefatım) musibetlerin en büyüğüdür."⁵²

Sabî Çocuğu Ölen

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ümmetimden iki ferâtı (bulûğ çağına ermeden önce iki çocuğu) olan kişiyi, Allâhü Teâlâ hazretleri (sabî iken ölen) o iki çocuğun sebebiyle cennetine koyacaktır.

Hazret-i Aişe (r.a.) annemiz sordular:

"Bir ferâtı olanı da mı (bir küçük çocuğu öleni de mi)?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bir feratı olanı da ey muvaffaka (konuşmasında isabet eden kadın!).

Hazret-i Aişe annemiz yine sordular:

"Peki ümmetinden hiç feratı olmayanın durumu nedir?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ben ümmetimin (hepsinin) feratı (âhirete gidip onları bekleyeni) benim Benim (Ölümümün musibeti kadar büyük bir musibete onlar) onlar düşâr olmadılar."⁵³

Efendimiz (S.A.V.)'M Hayatı Da Ölümü De Rahmetti

Allâhü Teâlâ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sânında şöyle buyurdu:

"Ve seni sade âlemine rahmet olarak göndermişizdir."⁵⁴

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hayatı da memâtı da (ölümü de) bir rahmetti... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Allâhü Teâlâ bir ümmeti rahmet etmeyi diledği zaman, kendisinden önce o ümmetin peygamberini kabzeder. Peygamberini onlar içini selef (öncü) ve ferat (âhirette onların kurtuluşuna sebep olan şefaathçi) kılar."⁵⁵

Ensâr'dan bazıları Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ardında söyledikleri mersiyelerinde şöyle buyurdular:

"Bütün yerlerde sabır övülür (güzeldir). Ancak senin yokluğuna sabretmek çok kötüdür."⁵⁶

Kur'ân-I Kerîmin Hulâsası

Bil ki, muhakkak Allâhü Teâlâ hazretleri, Kur'ân-ı Kerîmde indirmiş olduğu bütün âyet-i Kerîmelerin hulâsasını (özetini) bu âyeti Kerîmede topladı. Bu âyet-i Kerîmeyi vahyin ve inzalin sonu kıldı.

Tıpkı daha önce bütün peygamberlere indirmiş olduğu ilâhî kitapların hulâsasını Kur'ân-ı Kerîmin içinde topladığı gibi...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, peygamberlerin sonuncusu olduğu ve bütün peygamberlerin güzel ahlakları, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden toplandı gibi...⁵⁷

Bütün Semavî Kitapların Faydalan

Bil ki, bütün (peygamberlere indirilen) semavî kitapların insana nisbetle faydası iki manâ üzeredir. Birincisi: Süflî derekelerden kurtulmak. İkincisi: Ulvî derecelere yükselmektir. İnsanın kurtulması gereken süflî derekeler, yedi tanedir.

- 1- Küfür,
- 2- Şirk,
- 3- Cehalet,
- 4- İsyân,
- 5- Kötü ahlak,
- 6- (Beşerî ve hayvanî) sıfat perdeleri,

⁵² Darimi: 83, 85.

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/229.

⁵³ Tirmizi:982,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/229-230.

⁵⁴ El-Enbiyâ: 21/107.

⁵⁵ Değişik lafızlarla. Sahihî Müslim: 4241.

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/230.

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/231.

7- Nefsin perdesi...

İnsanın kurtuluşu ise ulvî derecelere çıkmasıdır. Ulvî dereceler sekiz tanedir. Şunlardır:

1- Mârifetüllâh,

2- Tevhîd (Allâhi bir bilmek).

3- İlim.

4- Taat (ve ibâdet),

5- Ahlâk-ı hamide (iyi ahlak),

6- Hakkın cezbeleri.

7- Enâniyette fena bulmak (benlikten kurtulmak),

8- Onun hüviyetiyle beka (Beka billâh)...

İşte bu âyeti Kerîme, icmâlen (toplu olarak) bütün bunlara işaret etmektedir. Şöyle ki:

"Ve korunun;"

Kavl-i şerifi, bu manâlarda insanın çalışması gereken bütün inceliklere şâmidir.

Zîrâ takvâ'nın hakikati, seni Allâh'dan uzaklaştıran her şeyden kaçınman ve seni Allah'a yaklaştıran her şeyi yapmandır. Bu sözümün delili, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifleridir:

Efendimiz (s.a.) hazretleri;

-"Bütün takva Allâhü Teâlâ hazretelerinin:

"Haberiniz olsun ki Allah size adli, ihsanı ve yakınlığı olana âtâyı emrediyor ve fuşşiyâtan. münkerden, bağîyden nehy ediyor; size va'z ediyor ki dinleyip, anlayıp tutasınız.⁵⁸Kavl-i şerifinde toplanmıştır.⁵⁹ Buyurdular.

Bu manâ üzere, süflî derekelerden çıkmak; ve ulvî derecelere tarakkî etmekte takva kelimesinin manâsının altına girer...⁶⁰

Avamın Takvası

Avamın takvası: Marifetle küfürden çıkmaktır. Tevhid ile şirkten, (1/439) İlim ile cehaletten. Taat ile isyandan, Ahlâk-ı hamide ile ahlâk-ı zemimedan (iyi ahlaklar ile kötü ahlaklardan) çıkmaktır.

Avamın (manevî) yolculuğu burada biter... Çünkü insan kesbinin (çalışma ve kazancının) sonu, müctehidlerin çalışmalarının doruk noktası;

"Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere gelince, elbette biz onlara yollarımızı gösteririz ve şüphesiz ki Allah her halde muhsinlerle beraberdir.⁶¹ Şartlarını ikâme etmek (yerine getirmeğe) bağlıdır...⁶²

Havassın Takvası

Buradan (itibaren),⁶³

"Elbette biz onlara yollarımızı gösteririz, cezbeleriyle meczûb olan (cezbeye tutulan) havassın takvası başlar...

Bu cezbelere, onları, vasıfların perdesinden çıkarır. Hak

sıfatlarının tecellisine götürür...

İşte burada, havassın sülûkü kaza olunur...

Havas, "Sidre-i münteha... 14 Ki cennetü'l-me'va onun yanında!"⁶⁴ gölgesinde gölgelenmeye başlar...

Ve burada; "O dem ki o sidre'yi bürüyen buruyordu,⁶⁵ nun mevhîbelerinden' faydalanmaya başlar...⁶⁶

Hakîki Takva

Amma havâssu'l-havâssın takvası ise, inayet (ilâhî yardım) Refrefinin cezbeleriyle ve, "Göz ne şaştı, ne aştı."

⁶⁷Cezbeleriyle Sidre-i münteha'nın vafislanndan, "Kaabe Kavseyne,⁶⁸ yükselir.

Burası, nefis perdelerinin nihyeti (sonu); kuds (mukaddes) nurların bidayetidir (başlangıcıdır).

İşte burada: "Nefsini tanıyan, Rabbini tanır."⁶⁹ Hakiki takva ile hakikî imanı bulur.

⁵⁸ En-Nah!: 16/90,

⁵⁹ Ebû Suûd Tefsiri, c. t. s. 28,

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/231-232.

⁶¹ Ankebût: 29/69,

⁶² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/232-233.

⁶³ Ankebût: 29/69,

⁶⁴ En-Necm: 53/14,15.

⁶⁵ En-Necm: 53/16.

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/233.

⁶⁷ En-Necm: 53/17,

⁶⁸ En-Necm: 53/9,

⁶⁹ Keşfü'l-Hafâ: 2S32;

"Korkun," kavî-i şerîfinin mânâsı, takatiniz ve bütün gayretinizle, bizim uğrumuzda mücâhede edin, demektir.

Cjz "Günde,

"İnayet cezbeleriyle elbette size hidâyet edeceğimiz günde...

"Döndürülüp o gün Allah'a götürüleceksiniz."

Kendisine dönme lafzıyla, işe başlama ve hareketin kendisinden olduğu bilinmesine işaret edildi.

Ailâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, cemîl ve yakın makamına hidâyet buyursun. Bizleri hakikata erme ve (orada) yerleşmeyle müşerref kılsın. Muhakkak ki 0 nâsir ve muîn'dir. (Nusret veren O' dur, inayet buyuran da 0f dur.) O rahmetiyle sâlih kullarından dilediğine isabet buyurur...⁷⁰

BORÇ ÂYETİ

Yüce Meali:

Ey o bütün İmân edenleri Muayyen bir vâde ile borçlaştığımız vakit onu yazın; hem aranızda doğrulukla tanınmış bir yazı bilen yazsın, bir yazı bilen de kendisine Allah'ın öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın da yazsın; bir de hak kendi üzerinde olan adam söyleyip yazdırsın ve her biri rabbî Allahü zü'l -celâl'den korksun da haktan bir şey eksiltmesin. Şayet borçlu, bir sefih veya küçük veya kendisi söyleyip yazdıramayacak ise, velisi dosdoğru söyleyip yazdırsın. Erkeklerinizden iki hâzırı şâhid de yapın; şayet ikisi de erkek olamıyorsa, o zaman doğruluğuna emin olduğunuz şâhidlerden bir erkekle iki kadın ki, biri unutulunca diğeri hatırlatsın. Şâhidler de çağırıldıklarında kaçınmasınlar. Siz yazanlar da az olmuş çok olmuş onu vâdesine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah yanında adalete daha muvafık olduğu gibi. hem şehâdet için daha sağlam, hem şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Meğer ki, aranızda hemen devredeceğiniz bir ticaret olsun; o zaman bunu yazmamanızda size bir beis yoktur. Alım-satım yaptığımız vakit de şâhid tutun. Bir de ne yazan, ne şehâdet eden zararlandırılmasın; eğer ederseniz, o mutlak kendinize dokunacak bir fisk olur . Hem Allah'tan korkun, Allah size ilim öğretiyor ve Allah her şeyi bilir.²⁸²⁷¹

Tefsiri:

Borçlan yazıp vesikalandırın bütün edenler! borçlaştığımız vakit,"

Bazınız bazınıza borç verdiğiniz vakit ve veresiye olarak (ticarî bir) muamele (alış-veriş) yapıp aldığınız veya verdiğiniz zaman... Meselâ sizden birinizin bir şeyi sattığı vakit; "ben onu sattım" veya "sana sattım" demesi gibi.

Burada, "deyn" borç kelimesinin zikredilmesinin faydası, borçlanmanın mücâzât (birinden diğerine geçme) mânâsına olmasından dolayı doğan tevehhümü (yanlış anlaşmayı ve dolayısıyla münâkaşayı) defetmektir. Ve o işin, peşin veya belirli bir süreyle te'cil olduğu çeşidini belirtmektir. Böylece (bir münazaa anında) kitablara (yazılı vesikalara) gidilmiş olur.

Zamir-i mensubu muttasılın mercii tayin edilmiştir. 0 da:

"Onu yazın," emridir.

"Bir vâde ile," "borçlaştınız" fiiline taalluk etmektedir.

"Muayyen"

Gün, ay, yıl veya başka, size bilgi sağlayacak, belirsizliği ortadan kaldıran ve ödeme zamanı bilgisini veren bir faydayı size sağlayan bir vakti isimlendirip belirtin.

Hasad vakti, harman zamanı ve haccıların dönüşü vakti gibi zamanı kesin olarak belli olmayan ve belirsizliği ortadan kaldırmayan vakitler değil.

"Onu yazın;

Borcun süresini yazın. Çünkü yazı en kuvvetli vasıka ve çekışmeyi en (en mükemmel bir şekilde) defeder. Cümhür borcun yazılmasının müstehâp olduğu görüşündedirler.⁷²

Âdil Ve Tarafsız Kâtip (Noter)

"Onu yazsın; hem aranızda bir kâtip,"

Kendisiyle emredilen yazma işinin yazılış şeklini beyân etmektedir. Kendisi için okunan kişinin tayin edilmesi icmalidir...

"aranızda" kavî-i şerîfi, kâtibin iki tarafın arasını ortalamasının gerekli olduğu ve iki tarafın sözlerinin (üzerinde ittifak ettikleri şeyleri) yazmasının lazım olduğu ve bir tarafın sözlerinin yazmakla iktifa etmemesinin gerekli olduğunu beyân etmek ve ilân etmek içindir.

"Doğrulukla (adaletle)"

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/233-234.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/235-236.

⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/236-237.

Yâni adaletli olan bir kâtip yazsın. Yazma işi kendisine verilen kişinin işi, yazmayı müsavi (eşit) bir şekilde yazmalıdır, iki taraftan birine meyletmemelidir. Yazmada (söylenen sözlerde) ziyâdelik ve eksiklik yapmamalıdır.

Bu borçlaşan iki tarafa, fakîh, bilgili, güvenilir, yazısı vesika olacak bir kâtibin seçilmesini emretmektedir. Kâtip şeriat ölçüsünde hareket edecek ve adaletten asla ayrılmayacaktır.

"Kâtip kaçınmasın,"

Hiçbir kimse yazmaktan imtina etmesin. Di "Yazmaktan".

Borcu yazmaktan.

"Kendisine Allah'ın öğrettiği gibi,"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine vesika (belgelerini) yazmayı öğrettiği yol üzere;

"Yazsın;"

Kendisine öğretildiği gibi yazsın. Nehiyden (yazmaktan kaçınmasın yasağın)dan sonra yazma emrinin tekrar edilmesi, te'kîd içindir.

"BİR de hak kendi üzerinde olan adam söyleyip yazdırısın," kelimesi, imlâ ettirmek" yani yazdırmak manasınadır.

"imlâ ettirmek" ise, yazılacak olan manâyı yazması için kâtibe aktarmaktır. Yazı imlâ ettiren yani yazıyı kâtibe aktaran üzerinde hak olan, borçlanan kişi, olsun. Zîrâ üzerinde şahid olunan şey, elbette ki onun ikrar etmesiyle sabit olur.

"Ve her biri rabbı Allahü zü'l-celâl'den korksun."

Tahzîr (sakındırmada) mübalağa için, ism-i Celil olan Allah'ın ismiyle güzel sıfatının arasını (bir cümlede) topladı.

İmlâ ettiren kişi korksun, kâtip değil... Kavi-i şerifte denildiği gibi:

"(Ondan) haktan eksiltmesin."

Kâtibe imlâ ettirmekte olduğu haktan, demektir.

"Bir şey"

Çünkü özellikle yazdıran kimseden böyle bir eksikliğe gitmesi düşünülebilir, (böyle şeyler vakidir).

Ama kâtip de ziyâde (fazla) yazmaya kalkışabilir; onda da eksiklik meydana gelebildiği gibi...

Âyet-i Kerîmede imlâ ettiren kişi mükellefiyeti (yükümlülüğü) üzerinde şiddetle duruldu. Bu cihetle korkmak emriyle ve eksik yazdırmaktan nehiy olunmayı bir arada topladı. Çünkü burada kendisinden nehiy olunan şeylerin ana temelleri ve kaideleri vardır. (O şudur:) Çünkü insan, kendi nefsinden zararı defetmek, zimmetinde ve üzerinde bulunan şeyi uzaklaştırmak istemektedir.

"Şayet üzerinde hak olan

borçlu, bir sefih ise,"

Aklı noksan, savurgan ve ölçüyü elden kaçırın biri ise,

"Veya zâyi'f (küçük) ise,"

Sabî (küçük çocuk) veya bunamış bir yaşlı ise.

"Veya kendisi söyleyip yazdıramayacak ise,"

Kendisi vesikayı imla ettirmeye (katibe yazdırmaya) gücü yetmiyorsa; dilsizlikten, (dil) tutukluğundan (1/440) veya çok câhil olduğundan veya bunlardan başka arızalardan dolayı (yazdırmaya kadir değilse):

"Velisi söyleyip yazdırısın."

Onun işlerini üstlenen, idaresini üzerine alan velisi, onun makamına kaaimdir (geçerlidir), kayyım, veli ve mütercim...

"(Adaletle) dosdoğru." Hiçbir noksan ve fazlalık olmaksızın...⁷³

Şahitler İmzalasın

"Ve iki hâzırı şâhid de yapın;"

Onlardan aranızdan geçen borçlara şâhidlik (vazifesini) yüklenmelerini onlardan isteyin. İki şahit diye isimlendirilmesi, yüksek ve gözde olan şeyden olması gerekeni beyan içindir.

"Erkeklerinizden,"

"şahit yapın," fiiline taalluk etmektedir.

Dininizin ehlinen (dındaşlarınızdan), yani hür, (akıl) baliğ ve Müslüman, demektir. Çünkü kelâm, bunların muameleleri hakkındadır. Şeriatın hitâbları, kulu ibare yoluyla tanzîm etmez.

Borçlaşma, kâfirlerin arasında olduğu zaman veya üzerinde hak olan kişi kâfir ise, kâfirin şâhidliği bize (Hanefi mezhebine) göre caizdir.⁷⁴

Mâlî İşlerde Kadının Şâhidliği

"Şayet ikisi de olamıyorsa,"

⁷³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/237-239.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/239-240.

Şahidlann ikisi, hepsi... Şumulünün nefyi yoluyladır yoksa nefyinin şümülu değildir.

"İki erkek."

İhtiyaç ve eksikliklerinden dolayı veya sebep yada başka sebeplerden dolayı (iki erkek Müslüman bulamazsanız);

"Bir erkekle iki kadın,"

Bir erkekle iki kadın şahitlik etsinler, demektir. Mâlî işlerde erkeklerle beraber kadınların şahidliği icmâ ile caizdir.

Had ve kısas gereken işlerde değil... Had ve kısas gereken konularda şahidlerin elbette erkek olmaları gerekir.

"Doğruluğuna emin (ve kendilerinden razı)

olduğunuz,"

Bir mahzûf a taalluk etmektedir,"Bir erkekle iki kadın"a sıfat vaki oldu. Sizin kendilerinden razı ve doğruluklarına emin olduğunuz kişileri şahit edin. Her şahidlikte itibâra alınması gereken vasıfların zikredilmesi, kadınların bu vasfa sahip olmalarının az olmasındandır.

"Şâhidlerden,"

Bir mahzûfa taalluk etmektedir. Mevsûl'a râci olan mahzûf bir zamirden hâl'dir.

Doğruluklarından emin (ve razı) olduğunuz kişiler oldukları halde, bazı şahitler tutunuz ki belki onların adaletiyle ve onların vesikalarıyla işi güvence bağlarsınız.

Kadınların (müzekker olan) .ij^Ajı "Şâhidler," kelimesinin altına sokulması, tağlîp (şahidlerin çoğununun erkekler olmasından) dolaydır.

"Biri unutunca,"

Şahid olan iki kadından biri...

"ikisinden diğeri hatırlatsın."

Bu, kadınların sayılarının itibârının illet ve sebebiyetidir. Hakikî illeti ise hatırlamadır. Lakin unutmak kadın şahidlerin sayılarına sebep olduğundan onun menzilesine indirildi.

Senin: "Ben silâh hazırladım ki düşman geldiğinde onu defedeyim." Sözünde olduğu gibi. Burada silâh hazırlaman, düşmanı defetmen içindir, yoksa düşmanın gelmesi için değil. Burada düşmanın gelmesi, onu defetmenin üzerine takdîm olundu. Çünkü düşmanın gelmesi, defetmenin sebebidir. (Zîrâ düşman gelmeden defedilmez. Düşman gelmeli ki def edilmeli).

Âyet-i Kerîme'de sanki şöyle denilmektedir: Kadınlardan biri, unutmakla, şahitlik konusunda şaşırırsa, diğeri kendisine hatırlatması içindir...⁷⁵

Şahitliğe Teşvik

Bundan sonra şu kavli-i şerifle Allâhü Teâlâ hazretleri, şahitlik yapmaya teşvik vedyor:

"Şâhidler de çağırıldıklarında

kaçınmasınlar."

Şahitlik yapmak ve bu vazifeyi yüklenmekten kaçınmasınlar.

Buradaki ü zâidtir.

"Ve usanmayın."

Borçlaşanların çokluğundan yazmamazlık etmesin. öl "Onu yazmaktan,"

Borcu yazmaktan veya hakkı yazmaktan ya da belgeyi yazmaktan bıkmassınlar.

"Az olmuş çok olmuş"

Zamirden hâldir.

Yânj. küçük veya büyük olduğu halde, demektir "küçük veya büyük" kelimeleri burada, "Az olmuş çok olmuş" manasıdır. Ya da mücmef ve mufassal olduğu halde demektir.

"Vâdesine kadar,"

Bir mahzûfa taalluk etmektedir. ajLksdt "Onu yazmaktan," kavli-i şerifinde bulunan u (ne) zamirinden hâldir.

Manâsı: Borçlanan kişilerin kararlaştırdıkları vaktin girişine kadar zimmetinde borç olarak kalmak üzere yazın.⁷⁶

Borcu Yazmak Ve Şahit Tutmak

(Sizin) bu,"

Ey mü'minler! Hakkı zamanına kadar yazmanız:

"Adaletle daha muvafıktır." Daha adaletlidir.

"Allah katında."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmünde...

"Ve hem şehâdet için daha sağlam."

Şahidliği en çok isbât eden ve gerçeğin ortaya çıkıp hakkın ikâmesi için en çok yardımcı olanıdır.

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/240-241.

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/241-242.

"Ve Şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir."

Borcun cinsi, değeri, kıymeti, miktarı, süresi, şahidliği (şahidlerin kimler olduğu) ve buna benzer şeyleri yazmanız, belgelendirmeniz ve buna şahit tutmanız aranızdaki şüphe (ve çekişmeyi) ortadan kaldırmak için en yakın ve en doğru yoldur...⁷⁷

Peşin Alış-Verişier

(Borçlu alış verişleri kâtip- noterin- ve şahidlerin huzurunda vesikalandırın. Ancak:)

"Meğer ki, aranızda

hemen devredeceğiniz bir ticaret olsun;"

Yazmak emrinden istisnâ-i munkati'dir.

Borçlanma veya ticâret vaktiniz, iki bedelin hazır olduğu bir zaman ise, o bedeller yeden biyedin (malı vermek ve bedelini almak şeklinde) peşin olarak gerçekleşiyorsa;

"O zaman bunu yazmamanızda size bir beis yoktur."

Böyle bir muamele unutmak ve çekişmeden uzak olduğu için bunu yazmamanızda bir beis yoktur.⁷⁸

Alış Verişlerinize Şahit Tutun

"Alım-satım yaptığımız vakit de şahid tutun."

Bu alış verişe... Veya mutlak alış verişe ihtiyaten şahit tutunuz.

Bu âyet-i Kerîme'de varid olan emirler, cümhûr'a göre mendubiuk içindir...

Kâtip ve şahid zarar'dan uzak olmalıdır

"Zararlandırılmasm."

Bu fiil'in, hem ma'lum ve hem de meçhul fiil olma ihtimali vardır.

Birincisine göre, (malûm fiil kabul edildiği zaman) manâsı: Kâtibin kendisine istenilen yazı yazmaya icabet etmeyi terk etmesini nehyetmektedir. (İstenildiği zaman mutlaka kâtip (noter) belge düzenlemelidir. Aynı zamanda belge de) tahrifat yapmaktan, ziyâde ve noksanlık yapmaktan kâtibi nehyetmektedir.

Yâni mâni olunmaz: (1/441)

"Kâtip (yazan),"

Kast olunan şeyi yazmaktan, "Ne de şehâdet,"

Malûm olan şahidliği yapmaktan şahid men olunmaz, demektir.

İkincisine göre QISj£% "Zararlandinlmasın." Fiili meçhul kabul olunduğu zaman) manâ şöyledir:

Kâtip ve şahid olan kişi zarara uğratılmaktan nehiydir. Hiç kimse kâtip ve şahid olan kişilere zarar vermesin. Onlar kendilerince çok mühim bir şeyle meşgul iseler ve onlardan başka kâtip ve şahitler bulunuyorlarsa, onların işlerini iptal ederek (gelip size kâtiplik etmeleri ve şahit olmaları için onlar) zarara sokulmaz.

Bazen de kâtip ve şahidin zarara uğramaları onların haklarını vermemekle olur. O bu takdirde onların haklarını vermemekten nehiy vardır.

"Ve eğer ederseniz,"

Nehiy olduğunuz zarar vermeyi yaparsanız: "O mutlak," Sizin bu fiiliniz (kötü işiniz),

" Kendinize dokunacak bir fisk olur ."

Tâattan çıkmaktır (Allah'a itaattan uzaklaşmaktır), size iltibas etmektedir.

" Hem Allah'tan korkun."

Allanın emirlerin venehiyelerine muhalefet etmekten korkun... Zarar vermekten, o nehiyelerin cümlesindendir...

"Allah size ilim öğretiyor."

Sizin salâh (ve faydanızı) tazammun eden ahkamı (iyiliğinizi içeren hükümleri) size öğretiyor.

"Ve Allah her şeyi bilir."

Sizin hâliniz Allah'a gizli değildir. Bundan (amellerinizden) dolayı sizi cezalandırır. (Amellerinizin karşılığını size verir.)⁷⁹

En Uzun Âyet

Sonra (bil ki) bu âyet-i Kerîme, Kur'ân-ı Kerîmin en uzun. çok ayrıntılara inen ve en çok hüküm tazammun eden ve değişik vecihlerden en belîğ olan âyet-i Kerîmesidir.

Bu âyet-i Kerîmeyle yaratıkların hukukuna (ve insan haklarına) riâyet etmenin vacip olduğu biliniyor.

Din ve dünya işlerinde gerekli olan malda ihtiyatlı davranmanın lazım olduğu anlaşılmaktadır.

Hak (ve adaletle) çalışan kişi, başarıya ulaşır. Hak üzere çalışmayan ise (sapıtır ve) zarara uğrar.

Ne güzel buyurmuşlar:

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/242-243.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/243.

⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/243245.

Kimin sa'y-i kademi öne doğru ise o kişi, Hak Teâlâ'nın dergâhına doğru menzil almıştır.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına olan geniş (ve mükemmel) rahmetinden dolayı, onların (insanların) birbirlerine haksızlık ve zulüm etmemeleri için aralarındaki muâmelerin keyfiyet (ve şeklini) onlara Öğretti.

Böylece insanlar arasında çekişme, tartışma ve düşmanlık ortaya çıkmayacak; bunlar sonucunda insanların arasında kin oluşmayacaktır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, yazmak ve şahidlikle hukukun korunmasını emretti. Şahidlere vazifelerini yüklenmelerini ve sonra gereğini ikâme etmelerini emretti.

Kâtiplere de Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine emrettiği gibi adalet ve doğrulukla yazmalarını emretti.

Bu âyet-i Kerîmeye riâyette bir çok incelikler vardır. Zikredildiği gibi...⁸⁰

Üç Hâl

Bu âyet-i Kerîme bu manâlarıyla kulun üç hâline işaret etmektedir.

1 - Allâhü Teâlânın kullarıyla beraber olan hâli,

2- Kulun Allah ile beraber olan hâli.

3- Kulların kendi aralarında olan hâllerini (beyan etmektedir.)⁸¹

Allâhü Teâlâ İle Beraberlik

Birincisi: Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarıyla olan hâlleridir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına olan lütuflarının eserlerinden zahir olur. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına çok acımasından dolayı, onlara dünyevî muamelelerin keyfiyetini (şeklini ve hukukunu) öğretiyor. Böylece dünyevî işlerinde hüsrân ve zarara uğramasınlar diye... Zira bu mâlî zarardan dolayı aralarına düşmanlık, husûmet, kin ve dünya geçimlerini zorlaştıran, hayatı kendilerine zehir eden durumları başlarına getirir; âhirette de azaba düçar olurlar...

Kullar (kendilerine gelen ilâhî kitâb'dan) istidlal ederek, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin kemâlinden kendilerine geldiğini ve kendilerine emir olunan şer'î teklifler (şeriâtın hükümleri) ile amel etmelidirler. (Kullar) kurtuluşa nail olup. üzerlerine ilâhî nimetlerin yağması için (ilâhî hüküm etmeli)dir. Kavl-i şerifte olduğu gibi:

"Allah'ın muradı sizi sıkıntıya koşmak değil... Ve lâkin o sizi pampâk etmek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak istiyor ki, şükredesiniz..⁸²

Kulun Allah İle Beraberliği

İkincisi: Kulun Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber olan hâlidir. Kullar, fânî olan bu dünyevî işlerine taalluk eden ilâhî hükümleri öğrenmeli ve inceliklerine riâyet etmelidirler.

(Fânî olan dünyevî işlerden çok; uhrevî işlere önem vermelidirler.) Çünkü uhrevî işler bakîdirler. Kulların kendileriyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin arasında olan işler de dünyevî işler gibi çok incedir.

Kullar bununla muhasebeye çekilecektir.

İnsanlar yapmış oldukları miskâli zerre kadar hayra sevap alacaklar ve yapmış oldukları miskâli zerre kadar şerre de cezaya uğrayacaklardır.

Bundan dolayı uhrevî işlere riâyet etmek, dünyevî işlere riâyet etmekten daha evlâdır ve çok dikkat gerektirmektedir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarına kendi aralarında yapmış oldukları alış verişlerini yazmayı, kendilerine âdil olan şahidler tutmalarını emrettiği gibi; misâk'ta kendileriyle kullarının arasında geçerli olan bir alış verişini yazdı. Ve şöyle buyurdu:

"Allah mü'minlerden, canlarını ve mallarını, cennet muhakkak kendilerinin olmak pahasına, satın aldı. Allah yolunda çarpışacaklar da öldürecekler ve öldürülecekler. Tevrat'ta da, İncil'de de, Kur'an'da da hakka taahhüd buyurduğu bir va'd... Allah'tan ziyade ahdine vefa edecek kimi?... O halde akdettiğiniz

şu biâttan dolayı size müjdeler olsun ve işte o fevz-i azîm bu..⁸³

Ahidler

Allâhü Teâlâ hazretleri, bunun üzerine onlarla ahidleşti.

Bu ahdine melâike-i kirâmî şâhid etti.

Sonra Allâhü Teâlâ bu anlaşmayı kitab'ta yazdı. Onu cennet yakutlarından olan (ve cennetten alınan) hacir-i

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/245.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/245-246.

⁸² El-Mâide: 5/6,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/246.

⁸³ Et-Tevbe:9/111

evsedin içine koydu. (O büyük misâkı muhafaza etmektedir.)⁸⁴

Kulların Kendi Aralarındaki Hâlleri

Üçüncüsü: Kulların kendi aralarındaki hâlleridir. İnsanlar her biri Hak Teâlâ hazretlerinin kendilerine olan güzel lütuflarından ibret almalıdırlar. Kendi aralarında birbirleriyle iyi geçinmek hususunda Hak Teâlâ hazretlerinin ahlakıyla ahlaklanmalıdırlar.⁸⁵

Kullarla güzel geçinmeyi Allah'a varmak (ve azâbtan kurtulmaya) tevessül edip vesile etmelidir.

İnsanlarla muhalefet ve muvafakat etmek konularında Allah'ın hududunu (koymuş olduğu kanunları) muhafaza etmelidir.

Allah rızâsı için İnsanları sevme kulpuna sarılmalıdır.

Onların Allah için olan cezvelerine kapılmalıdır.

Onlarla sohbeti Allah için olmalıdır.

Onların acımasını sırât-ı müstakîm üzere korumalı ki büyük bir kurtuluş ile onların zümrelerine ve böylece kurtuluşa ermelidir.

Bütün hâllerde Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber olun... (Tefsirini yazdığımız bu âyet-i Kerîmede) Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

"Hem Allah'tan korkun, Allah size ilim öğretiyor," Yâni üç hâlde de Allâhü Teâlâ hazretlerinden korkun. Allâhü Teâlâ hazretleri, size (dâl bil) ibare ve (dâl bil) işâre ile öğretiyor.⁸⁶

"Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin

"Ve Allah her şeyi." Allâhü Teâlâ her şeyi bütün hâllerde" sözlerde ve fiillerde... (1/44Z)

"Alîm) hakkıyla bilendir." Allah sizin kalblerinizde gizlenen şeyleri ve sizin içinizde (sırlar aleminizde) gizlediğiniz şeyleri bilir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, güzel muamelelerinizde ki İhlasınız ve niyetlerinizin saflığı (duruluğu ve temizliği) kaderince, sıdk (samimiyetiniz) ve saflığınızın doğruluğu nisbetinde sizleri mükâfâtlandıracaktır.

Ne mutlu o kimseye ki Ahlakın kötülüklerinden arındı.

Sır âlemine mutlaka yöneldi.

Bütün hâllerde Allâhü Teâlâ ile olan muamelelerini güzel yaptı. Ve böylece ulvî (yüksek) derecelere çıkan kişilere ne mutlu!

Ne güzel buyurmuşlar:

Hevâ ve hevesini arzusu yapan bir kişi ordaki hakikatlere nasıl erer. istediği yerleri göremez. Gerçi öğütle kişi, var olur. Yâni "gayb âlemi" süslü bir ev gibidir. Nefsin hevâ ve hevesi ise yerden havaya kalkmış toz ve duman gibidir. Bundan dolayı: "Kişi, nefsin hevâsını (istek ve arzularını) terk etmedikçe, sevdiğini göremez (arzuladığı yüce makamlara nail olamaz.)" Çünkü hicâb (perde) gören ile görülen arasına girdiği zaman, görmeye mâni olur. Görmedeki (ve beyyinatteki) mâni ve perdeleri kaldı. Aynı görme şerefine er...⁸⁷

Ticârette Rehin

Yüce Meali:

Ve eğer seferber (yolda) iseniz, bir yazıcı da bulamadınızsa, o vakit kabzedilmiş rehinler... Yok birbirine emin olmuşsanız, kendisine inanılan adam, rabbi olan Allah'tan korksun da, üzerindeki emâneti te'diye etsin. Bir de

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/246-247.

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/247.

⁸⁵ Hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: ahlakıyla ahlaklarım" Tefsiri kebir: 2/515.

⁸⁶ Dâl bil-ibâre Kur"ân-ı kerim ve Haclîs-i şeriflerin, ibaresiyle bir manâya delâlet etmektedir ve Dal -bil işâre ise işâretiyle bir manâya dalâlet etmesidir. Bu kelimeler Usul-u Fıkıh ve Usûl-u Tefsir ilimlerinin ıstılahlarıdır. Usul-u fıkihta şöyle buyurulmaktadır: "Nazmın manâ'ya dalâleti dört kısımdır.

1- Taksim: Lafzın manâya vazî itibariyledir. Bu da dört kısımdır. Has. Âm, Müşterek ve Müevvel.

2- Lafzın manâ üzerine vudûh ve hafâ cihetinden delâleti itibariyledir.

a) Vuzuh (açık) olması itibariye de dört kısımdır: Zahir, Nass, Müfesser ve Muhkem,

b) Hafâ (gizli ve kapalı) olması itibariyle dörttün Hafî, Müşkil, Mücmel ve Müteşâbih

3- Lafzın manâya istimali İtibariyledir. Bu da dört kısımdır. Hakikat, Mecaz, Sarih ve Kinaye,

4- Lafzın manâ üzerine vukufu itibariyledir. Bu da dört kısımdır. Dâl bil'lbâre. Dâ'l-bi'- İşâre, Dâ'l-bi'd-Delâle ve Dâl bil- İktizâ'dır.

Bu konuda daha geniş bilgi için, bakınız: Molla Hüsrev, Mirkâtü'l-Vusûl, s. 3-35; Molla Hüsrev, Mirkâtü'l-Usûl fi Şerh-i Mirkâtü'l-vusûi, s. 39-219, Fazilet Neşriyat-Istanbul,

Yine bakınız: Usûl-u Tefsir ve Kavâiduhû s. 356, Eş-Şeyh Abdurrahman el-Akk, Darün-Nefâis.Beyrut- 1414

Kur"ân-ı kerimi anlamak ve Hadîs-i şeriflere doğru- düzgün manâ verebilmek için "Usûl-u fıkıh". "Usûl-u Tefsir" ve "Usûl-u Hadîs-i şerif ilimlerini mutlaka okumak lazım. Burada bu yüksek ilimlerin değerleri ortaya çıkmaktadır.

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/247-249.

şehâdeti ketmetmeyin; onu kim ketmederse, mutlak onun kalbi vebal içindedir ve Allah her ne yaparsanız bilir.⁸⁸

Tefsiri:

"Ve eğer seferber iseniz,"

Yolcular olduğunuz halde, kendisine yönelmiş ve dönmüşler oldukları halde, demektir.

"Bir yazıcı da bulamadınızsa,"

Borçlaşmada güzelce yazıyı yazacak birini bulamazsanız veya yazının yazılacağı kâğıd bulamazsanız ya da divit, mürekkep ve kalem bulamazsanız, demektir.

Şahidin hâline tariz edilmedi. Çünkü şahitler de o bakımdan kâtiplerin durumundadır. Vesîka ve güvenliğe ihtiyaç duyarsanız:

"Rehinler,"

"Rehinler," kelimesi "rehin" kelimesinin cemiidir. Borcu rehin ile vesîkalandırın, demektir.

"Kabzedilmiş,

Mürtebine teslim edilmiş, elbette rehinin alınması lazımdır. Hatta velev ki rehin verilse ve rehini teslim etmezse, rehin veren kişi, rehin malını teslim etmeye icbar edilmez. Burada yolculuk esnasında rehin alma işi şart koşulmuş olsa da, yolculuk olmadığı zamanlarda rehin alınabilir. Bu, yalnızca yolculuk hâline ait bir iş değildir. Burada rehinin yolculukta zikredilmesinin sebebi, umumiyetle yolculuk esnasında kâtip ve şahit bulunmayabilir. Malı korumada bir güvence ve vesika olmaktadır rehin bırakılan şey. Dolayısıyla burada söylenen söz şart yoluyla olmayıp umurun hâline göredir.⁸⁹

Peygamberimiz Rehinle Arpa Aldı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Medine-i münevverede zırhını, yirmi sa⁹⁰ ölçek arpa karşılığında bir yahudiye rehin bırakmıştı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri o yahudiden ailesi için arpa almıştı.⁹¹

Rehin

"Yok birbirine emin olmuşsanız,"

Bazı borç verenler, bazı borç alanlardan emin ve onlara güveniyor ve ona hüsnü zannı varsa, emânet karşılığında rehin almaktan müstağni olurlarsa;

"Kendisine inanılan adam, te'diye etsin"

O da borçlu olan kimsedir. Vesikanın güvenliği adamın emânetiyle ortaya çıkar. Ondan bu isimle tâbir edildi ki, bildirmek için bir tayin yolu ve onu edâ etmeye hamletmek içindir.

"Üzerindeki emâneti,"

Emin (güvenilir) kişi, zimmetinde olan borcu istenildiği zaman ve kendisinden rehin olmaksızın hemen sahibine versin.

Burada borca emânet adı verildi. Bunun sebebi, emânetin zimmete taalluk etmesi gibi, borcun da zimmete taalluk etmesindedir.

"Rabbi olan Allah tan korksun,"

Emânet hukukuna riâyet etmek ve borcu uzatmaksızın vermek konusunda Rableri olan Allâh'dan korksunlar.⁹²

Şâhidliği Gizlemeyin

"Bir de şehâdeti ketmetmeyin (gizlemeyin)"

Ey şahitler! Hakkın gereği gibi yerine gelmesi için hâkim huzuruna çağırıldığınız zaman, bildiklerinizi gizlemeyin.

"Onu kim ketmederse, mutlak o-nun kalbi vebal içindedir."

"kalb" kelimesi, "günahkâr" kelimesinin (ism-i failinin) failidir. Sanki şöyle denilmektedir: Kalbi günahkâr olur.⁹³

Kalb Ve Günah

Sual: Eğer sen desen ki: "Mutlak onun kalbi vebal içindedir." Kavli-i şerifinin üzerine kasr yapılır mı? Burada

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/250.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/250-251.

⁹⁰ Metinde geçen, ^ bir ölçek adıdır. 2.917 kg.dır. Umumiyetle buğday ve arpa ölçümünde kullanılan bir ölçüdür.

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/251.

⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/251-252.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/252.

kalbin zikredilmesinin faydası nedir? Halbuki günahkâr olan insanın cümlesi (bütün varlığıdır), sâdece kalbi değildir?"

Cevâb: Derim ki: Şahitliğin ketmedilmesi, onu (içinde) gizlemek ve asla onu konuşmamaktır. Günahkârlık kalbe yakın olduğu için ona isnâd edildi. Çünkü bir işi onunla o işin kendisiyle yapıldığı a'zâya isnâd edilmesi daha belîğ ve daha tesirlidir. Görmüyor musun sen bir şeyi te'kid etmek (pekiştirmek için) senin: "Bu benim gözümün gördüğü, kulağımın işittiği ve kalbimin tanıdığı şeylerdendir." Demene benzer.

Kalb, bütün a'zâların başıdır. Kalb, öyle bir et parçasıdır ki, eğer o islâh edilirse bütün bütün cesed düzelir ve eğer o ifsâd edilirse bütün cesed bozulur.⁹⁴ Sanki şöyle denilmiştir: "Günah o kişinin nefsinin aslına ve şerefli yerine yerleşti..."

Bununla insanlar, şahitliği gizlemenin sâdece dile taalluk eden günahlardan olduğunu zannetmemeleri ve kalbin şahitliği gizlenmenin taalluk ettiği asıl yer olduğu bilinsin içindir. Kalb, günahı irtikâb etmenin kaynağıdır. Dil ise kalbin tercümanıdır.

Kalbın fiilleri, cesedin diğer a'zâlarının en büyüğüdür. Kalb diğer a'zâlar ve onların işleri için bir asıl (ve kaynak) gibidir. Diğerleri ondan üreyip meydana gelirler.

Görmüyor musun? Hasenat (iyi amellerin) ve seyyiât (kötülüklerin) kaynağı iman ve küfürdür. İmân ve küfür kalbin amellerindedir.⁹⁵

Şahitliği Gizlemek

Şahitliğin gizlenmesi, kalbin günahlarından kılındığı zaman, gerçek bu onun (şahitliğin gizlenmesinin) büyük günahlardan olduğuna şahitlik etmektedir.

İbni Abbas (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu:

"Büyük günahların en büyüğü, Allah'a ortak koşmaktır, yalan yere şahitlik ve şahitliği gizlemektir."⁹⁶

Şirk büyük günahdır. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, şirk hakkında şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki O, benim de rabbim, sizin de rabbiniz. Allah'a kim şirk koşarsa, Allah ona cennetini haram etmiştir ve varacağı yer ateştir... Ve, zâlimlerin ensârı yoktur."⁹⁷ (1/443)

"Ve Allah her ne yaparsanız bilir."

Allah, amellerinize göre size karşılık verir. Eğer amelleriniz hayır ise, mükâfatınız da hayırdır; yok eğer amelleriniz şer ise cezanız da serdir.

Şahitliği gizlemek ve yalan yere şahitlik sahibini cehennem ateşine çeken kötü amellerdendir. Bu iki günah kalbin bozulduğu ve günahkâr olduğunun alâmetlerindedir.

"Mutlak onun kalbi vebal içindedir."

Bundan murad, kalbin kirletilmesi ve günahkâr olmasıdır. Bundan Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınırız. Bunların insanların arasında meydana gelmesi çok kolaydır. Bunlara yüklenen şeyler çoktur düşmanlık ve bunlardan başka şeyler...⁹⁸

Bedene Saplanıp Kalanlar

Bil ki din ehli iki kısımdırlar.

1- Duranlar (vakfedenler),

2 -Ve yürüyenler,

Duran (vâkıf), suret kapısının eşiğinde durup kalandır; ona manâ âleminin kapıları açılmaz.

Bu kişi, yumurtanın kabuklarının içinde bulunan civciv gibidir. Onun yeme ve içmesi, bedenî âlemin muâmeleleriyle olur.

Bu Kişi, kalb âlemine ve kalbî muamelelere yol bulamaz. Çünkü bu kişi, cesed hapisanesinde hapsedilmiştir.

Onun üzerine vekil olarak iki melek var; kirâmen kâtibin melekleri, onun zahirî amellerini yazmaktadırlar, hem de en büyüğünü ...⁹⁹

Manâ Âleminde Gezenler Ve Uçanlar

⁹⁴ Bu manâda şöyle bir Hadis-i şerif vardır:

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/252-253.

"Haberiniz olsun ki, bedeninin içinde bir et parçası vardır. O islâh edildiği zaman bütün cesed düzelir ve o ifsâd edildiği zaman bütün beden bozulur. İşte o et parçası kalbdır." Sahîh-i Buhârî: SO,

⁹⁶ Tefsirü'n-Nesefî (Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl), c. 1, s. 157, İmam Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, Darü'l-kütübil-ilmîyye, Beyrut-1415,

⁹⁷ el-Mâide: 5/72,

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/253-254.

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/254.

Seyreden (hareket eden) ise, ikâmet etmeyen ve menzillerden bir menzile yerleşmeyen, suret âleminden manâ âlemine yolculuk eden, cesedlerin sıkıntı ve darlığından ruhların genişliğine çıkan kişidir...

Bunlar da iki sınıftır.

1 - Seyyar (hareket eden),

2- Tayyar (uçanlar)

Seyyar (gezginler), şeriat ve akıl ayağıyla gezenlerdir.

Tayyar (uçanlar), aşk ve himmet kanadıyla hakikat kazasında ayağında şeriat çingırağı olduğu halde hareket etmektedir.

Şu kavlı-i şerifle buna işaret edilmektedir:

"Ve eğer seferber iseniz, bir yazıcı da bulamadınızsa.

Kendisi sebebiyle ceset hapisanesinden, duyuların kayıtlarından ve vekâlet zahmetinden kurtulacağı bir seyre çıkarsanız ve kendisinin üzerine düşenleri yazacak bir kâtip bulamazsanız.

Bazılarının: "Sol (omuz) sahibi (günahları yazan melek), yirmi yıldan beri üzerime hiçbir şey yazmadı, "buyurmaları gibi...

Bazıları da buyurdular: "Sağ (omuz) sahibi (sevap ve hayırları yazan melek) bana göründü. Ve bana:

-"Kalbinin muamelelerinden bir şeyi bana imlâ ettir ki, ben onu yazayım. Ben onunla Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmak istiyorum," dedi. Ben de ona:

-"Farzlar, sana yeter!" dedim. Haps, kayd ve bağlılık hak sahibinin hakkını edâ edemeyenler veya hakdan kaçanlar içindir. O zaman o (kişi yakalanır) hapsedilir, kayıtlanır, bağlanır...

Ama gece ve gündüz, sabah ve akşam, borçlusunu arayan kişi elbette onun cerimesinden kurtulur. Böyle bir kişi, bağlılık, kayt ve vekâlete asla muhtaç değildir.

"Bir yazıcı da bulamadınızsa, o vakit kabzedilmiş rehinler," kavlı-i şerifi de kalbi olup, onu Allâhü Teâlâ hazretlerinin katına rehin bırakan seyyar (gezgin) kişiye işaret edilmektedir.

Rehin bırakılan şeyler, kendisinde gayrullah (AHâh'dan başka bir şey) bulunmayan kalblerdir. Bu kalbler, rahman olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudret parmaklarından iki parmağın arasındadır.

Tayyar (uçanlar) ise, kalbini kaybetmiş, aklını yitirmiş ve seyrinde cezbede olan kişilerdir. Onlar rehinle bir şey istememektedirler. Onlar Allâhü Teâlâ hazretlerinin büyük tutmasıyla tutulmuşlardır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Arzuladığının izzet ve şerefinden dolayı seven kişinin sevgi yolu dar ve sıkıntılıdır. Sevgi yoluna düşenlere şaşılır. O sevgiden kurtulmak ise ondan daha şaşılacak bir şeydir.

Göklerde ve yerde bulunmadı; ne dünyada ve ne de âhirette miskin aşkıtan başka, emânet yükünü yüklenecek olan emin (güvenilir) biri kişi bulunmaz.¹⁰⁰

Gizlediğiniz Ve Aşıkâr Ettiğiniz Her Şeyi Allah Bilir

Yüce Meali:

Allah'ındır hep göklerdeki ve yerlerdeki... Siz nefislerinizdekini açsanız da, gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker; sonra onunla dilediğine mağfiret eyler, dilediğine de azap... ve Allah herşeye kadirdir.284¹⁰¹

Tefsiri:

"Allah'ındır hep göklerdeki ve yerlerdeki..."

İkisinin hakikatına dâhil olan işleri ve onların haricinde olanlarda mekân kılan, ilim sahibi ve diğer şeyleri, yani hepsi yaratılış, mülk ve tasarruf bakımından Allâhü Teâlâ hazretlerininindir.

Bunlarda ve bütün eşyada hiçbir şeyin hiçbir şekilde Allah'a ortaklığı yoktur. Böyle bir şey söz konusu olamaz. Onun için

Allâh'dan başkasına ibâdet etmeyin. Allah'ın size emrettiği şeylerde ve size nehyettiği şeylerde O'na âsî olmayın.

"Ve siz açsanız da," İzhâr ederseniz, demektir.

"Nefislerinizdekini,"

Kalblerinizdeki kötülüğü ve onu işlemeye olan azminizi bu da söz ve fiillerdir.

"Gizleseniz de,"

Onu insanlardan gizler ve herhangi bir şekilde izhâr etmeseniz bile... Şahidliği gizlemek, müşriklere dostluk kurmak (ve onlara velilik etmek) ve bunlardan başka nehyedilen şeyleri gizleseniz bile, demektir.¹⁰²

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/254-256.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/256.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/256-257.

Vesveseden Hesap Yok

Buna insanların kendisinden kurtulamadıkları vesveseler, bir akit ve ona azmetmek olmaksızın kişinin kendi nefsinde geçirdiği şeyler bunun altına girmez. Zîrâ tekâlif-i şerîyye insanın gücünün nisbetindedir. Bu tür şeyleri ise defetmek, insanın gücünün altında olan şeyler değildir.¹⁰³

Hesaba Çeker

"Allah onunla sizi hesaba çeker,"

Allâhü Teâlâ kıyamet günü sizi cezalandıracaktır. Bu âyet-i Kerîme kıyamet gününde hesabı inkâr eden Mutezile ve Râfîziler aleyhine bir delil ve hüccettir.¹⁰⁴

Mağfiret

"Mağfiret eyler,"

Ailâhü Teâlâ/fazl-ü keremiyle mağfiret edip bağışlar, "Dilediğine,"

Onu bağışlar velev ki onun büyük günahı olsa bile...

"Azap eder" (i/444)

Adaletiyle azâb eder. Dilediğine,"

Ona azâb eder, velev ki hakîr (önemsiz) bir günahı olsa bile...

Hiç şüphesiz bunları hikmet ve maslahata dayalı olan irâde ve meşîyyetinin gereğiyle yapar.

Allah kâfirler azâb edecektir, kâfirlerin bundan kaçınmaları asla mümkün değildir. Allâhü Teâlâ şirki bağışlamayacaktır.

Ayet-i Kerîme'de mağfiretin, azâb üzerine takdim edilmesinin sebebi, Allah'ın rahmetinin gazabı üzerine tekaddüm etmesindedir. (Rahmetinin her şeyi kuşatmış olmasındandır.)

"Ve Allah herşeye kadirdir."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin, bütün eşya üzerine olan kudretinin kemâli, zikredilen muhasebe (hesaba çekme) işini icâbettiren O'nun noksanlıklardan münezze olan kudretinin icâbidir.¹⁰⁵

Düşünce Günah Değildir

Teysîr tefsirinde buyruldu:

ikî "Veya onu gizleseniz de..." kavî-i şerîfinin zahiri,

kalb'de vaki olan şeylerden dolayı muâhazea (hesaba çekilmenin) olduğuna delâlet eöer. Küfre azmetmek ve inkâr etmek kalbin günahlarının cümlesindedir.

Günahı içinden geçiren (ona hazır olan) onu işlemezse bağışlanmıştır.

Günah işlemeye azmeden kişiyi, ona pişman olursa bağışlanmıştır.

Günah işlemeye azmeden kişi, ondan döner ve istiğfar ederse günahı bağışlanmıştır.

Kim bir kötülük yapmak isterken; onun irâdesinin dışında bir mâni o kötülüğü yapmaktan o kişi menederse, o günah onun için sabit olur; fakat o kişi o günahı işlemiş gibi azâb görmez.

Yâni bir kimse, zina etmeye azmetse, (bir maniden dolayı) zina yapmazsa zina edenin cezasıyla cezalandırılmaz. (Durum böyle olunca) zina etmeyi aklından geçiren bir kişi, hiç zina cezası görür mü?

Denildi ki, bu durum ondan bağışlanmıştır.¹⁰⁶ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerîflerinden dolayı:

"Şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri benim için, onların nefislerinde geçirdikleri şeyleri yapmadıkça ve konuşmadıkça bağışlanmıştır."¹⁰⁷

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yaynevi: 3/257.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yaynevi: 3/257.

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yaynevi: 3/257-258.

¹⁰⁶ Bu konuda Buhârî şerîfte şöyle bir Hadîs-i şerîf vardır:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri hasenat (iyilik) ve seyiyâtü (kötülükleri yazdı)

Sonra bunu açıkladı.

Kim bir iyilik yapmayı düşünür, o iyiliği yapmazsa, o kişi, iyilik yapmayı düşündüğü için Ailâhü Teâlâ hazretleri kendi katında ona tam bir hasene (iyilik) sevabı yazar.

Eğer o kişi düşünmüş olduğu o iyiliği yaparsa Allâhü Teâlâ hazretleri kendi katında o kişiye on sevap'tan yedi yüz-katına ve (niyetine ve ıhlasına göre) bir çok katlarını verir.

Kim bir kötülük (günah düşünür), o günahı yapmaz (eyleme dökmezse) Allâhü

Teâlâ hazretleri ona kendi katında tam bir sevab yazar. Kim bir kötülük düşünür ve düşündüğü kötülüğü işler (fiile dökerse) Allâhü Teâlâ hazretleri ona bir kötülük günahı yazar,"Buhârî: 601

¹⁰⁷ Bu Hadîs-i şerîf değişik lafızlarla bu manâ'da hemen hemen bütün hadis kitaplarında geçmektedir:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, affetti, benime arz olan vesveseleri veya onların içlerinde hadis olup nefislerinde geçirdikleri şeyleri, yapmadıkça veya konuşmadıkça, bağışlanmıştır." Buhârî: 6171,

Âlimlerin çoğuna göre, bu bağışlanmanın içten geçirmeyle ilgili olduğu ve günaha azmetmeyle ilgili olmadığı görüşü üzeredirler.

Günaha azmetme konusunda muâhaza (sorgulanmak) sabittir.

İmam Ebû Mansûr (r.h.) hazretleri de böyle buyurdular. Teysirin sözleri bitti. ¹⁰⁸

Günah Ortaklığı

Çoğu kere, insanın bir günah'a ortaklığı olur. Zina, katil ve ikisinin dışındaki günahlar gibi... Bir kişi, herhangi bir günahın işlenmesine razı olur (veya biri o günahı işlerken) onu işlemeye şiddetle harîs olursa, (ve halkı ona teşvik ederse) o günaha ortaktır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim bir masiyete hazır olur ve onu sevmez (ve onun işlenmesinden hoşlanmazsa) sanki o günahı hiç görmemiş gibidir. Kim bir günahın işlendiğini görmez; ama onun işlenmesine razı olursa o kişi sanki o günaha hazır olmuş gibidir. ¹⁰⁹

Kişi Sevdığıyle Beraberdır

(Kişi sevdiğiyle beraberdir.) ¹¹⁰

Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim amellerinden dolayı bir kavmi severse, onların zümresinden (cemaatinden olarak) haşr olur. Kıyamet günü onların hesabıyla hesaba çekilir; ve her ne kadar onların amellerini işlemezse bile. ¹¹¹

Akıllı kimseye düşen, kalbinden kötü düşünceleri çıkartması, fasık olan cemaat (ve kişiler)in meclisine gitmemesidir. Onlarla beraber haşr olmamak için böyle yapmalıdır....

Ne güzel buyurmuşlar:

Melek huylu kişi (kötü insanların) kokularının geldiği yere oturmaya görsün, vahşet ve hiyâneti onun yüzünden bilindir. Kötü bedenlerden bir şey öğrenme! Acemi kişi post dikemez. ¹¹²

Âlem-İ Emr Ve Âlem-İ Halk

Bu âyet-i Kerîme'de şu işaretler vardır:

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin, kullarından istediği, onların devamlı murâkâbe üzere olmaları ve doğru (ve hak üzere olan) meclislere devam etmeleridir ki, zahiri hareketleri muhafaza etmekten asla gâfil olmamaları ve bâtını hatırat (düşünceler) zabtedilmelidir. (Bunu yapamayanlar) kulluk edeblerinden bir edebi terk etme âfetine düşerler ve böylece ilâhî kamçılar (azâb) ile helak olurlar.

Bilki ki: (insan iki âlem'den mürekkebtir)

1- Emr âlemi,

2- Halk âlemi,

insan emr ve halk âlemlerinden mürekkebtir.

Âlem-i emr'de insanın ruhanî bir ruhu vardır. O da "melekûtu'l-a'lâ" yüksek melekut'tur.

Âlem-i halk'da insanın süflî ve zulmânî nefsi vardır.

Bunlardan her birinin kendi âlemine meyletmesi (varmak istediği bir hedefi) vardır.

Ruh'un maksadı (varmak istediği yer) Rabbinin civan ve Allah'a yaklaşımdır. (Allah'ın rızasını kazanmak ve Rabbinin rahmetine nail olmaktır)...

Nefsin maksadı ise esfel-i sâfilîne (aşağılar aşağısına) varmak ve Hak Teâlâ hazretlerinden mümkün mertebe uzaklaşmaktır. ¹¹³

"Muhakkak ki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ümmetimin içlerinde geçirdikleri şeyleri bağışladı: onlar onu konuşmadıkça veya onunla amel etmedikçe. ..."Sahîh-i Müslim:181,

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/258-260.

¹⁰⁹ Kenzul-Ummâl: 5538, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: "Yeryüzünde bir hatâ işlendiği zaman, o hatâyâ şahid olan kişiler, eğer onun işlenmesine razı olmazsa: veya bir defasında onu inkâr eder (ve kabul etmezse), o günâhın işlendiğini görmeyen kişi gibidir. Kim günahın işlendiğini görmez, fakat işlenmesine razı olursa o kişi onu müşahade eden kişi gibidir." Ebû Davud: 3783,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/260.

¹¹⁰ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Hadis-i şeriflerinde buyurdular:

"Kişi sevdiğiyle beraberdir." Sahîh-i Buhâri: 5703, Sahîh-i Müslim: 4779, Müsned-i Ahmed: 18705

¹¹¹ Kenzu'l-Ummâl: 24730, Bu konuda bir çok Hadis-i şerifler vardır:

"Bir kavme benzeyen kişi, onlardandır." Kenzul'l-Ummâl: 23680; Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Freng Mukallidliği. Fatih Ders-i âmlarından, Muhammed Atif. Kadr matbaası. İstanbul-1340,

¹¹² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/260-261.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/261-262.

Peygamberimizin (S.A.V.) Gönderiliş Sebebi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, nefisleri zulmetlerinden tezkiye etmek ve böylece Rabbül'âleminin civarına nail olmayı hak kazanmaları için gönderildi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, nefsin zulmet ve sıfatlarını gizleyerek ve üzerine ruhun ahlakının nurlarını izhâr ederek ve onları nur ile süsleyerek bunu yaptı.

Bu Allâhla beraber olan evliyâ'nın makamıdır. Allah onları zulümâtta nura çıkarır. ¹¹⁴

Şeytanın Dünyaya Gönderiliş Sebebi

Şeytân da dostlarına gönderildi. Şeytan ve dostları Allah'ın düşmanlarıdır. Şeytan, dostlarının ruhlarını, rûhânî nurdan, nefsin zulûmatına çıkartmak için (dünyaya) gönderildi. Şeytan bunu, ahlakının nurlarını gizlemek ve nefsin ahlakının zulûmâtını izhâr etmek sebebiyle yapmaktadır. Onların bununla cehennemün esfel-i sâfilin derekelerine müstahak olmaları için yapmaktadır.

Tahkik ehline göre bu âyetin manası, şöyledir:

"Siz nefislerinizdekini açsanız da,"

Nefsin zulmânî vasıflarından doğan şeyleri, zahirde şeriate muhalefet ederek; ve bâtında ise tâbiate muvafakat ederek açsanız da;

"Veya gizleseniz de,"

Şeriate müvâfık olarak tarikatın tassaruflarıyla ve tâbiate muhalefet ederek gizleseniz de,

Allah onunla sizi hesaba çeker;"

Ruhun nurlarını ve ahlakını kabul ettiği için nefsin temizliği sebebiyle veya nefsin zulûmâtını ve ahlakını kabul ettiği için kirlenen rûh sebebiyle Allah sizi hesaba çeker.

"Sonra onunla dilediğine mağfiret eyler,"

Nefsini ruhun nurlarıyla ve ruhunu da Hakkın nurlarıyla nurlandırır. (1/445)

"Ve dilediğine de azap..."

Nefsini, seîr (alevli cehennemün) derekeleriyle cezalandırır. Ruhunu da Aliyyü'l-kebir (yüce ve büyük olan Allâhü Teâlâ'nın) ayrılığı azabıyla azâb eder.

"Ve Allah her

Lutfünü ve kahrını izhâr etmede, emr ve halk âlemini terkip edip meydana getirmeye;

"Kadir'dir."

Kâmil olan Necmeddin Daye (k.s.) hazretlerinin "Te'vîlâf'ında da böyledir. ¹¹⁵

İMÂN

Yüce Meali:

Peygamber, rabbinden ne indirildi ise ona İmân getirdi, müminler de... Her biri Allah'a ve melâikesine ve kitaplarına ve peygamberlerine: "Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız" diye İmân getirdiler ve şöyle dediler: Semi'nâ ve eta'nâ! Gufranını dileriz yâ rabbenâ! Sanadır gidiş.285

Allah kimseye vusundan (gücünden) öte teklif yapmaz; herkesin kazandığı lehine* yüklendiği aleyhinedir. Yâ rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasdımız olmayarak yaptıksa, bizi muâhaze buyurma? Yâ rabbenâ! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Yâ rabbenâ! Hem de bize takatimiz olmayana yükletme ve bizden günahlarımızı afv buyur ve bizlere mağfiretini reva, rahmetini atâ kıl! Sensin mevlâmız! Bizi mansur buyur [bizi galip eyle] artık seni tanımayanlara karşı! Kahrolsun kâfirler!...286 ¹¹⁶

Tefsiri:

"Peygamber iman getirdi." Peygamber (s.a.v.) hazretleri tasdik etti.

"Ne indirildi ise," İndirilenlerin hepsini, "Ona rabbinden," ¹¹⁷

Efendimiz (S.A.V.) Hazretlerinin Kendisine İndirilene İmanı

Kur'ân-ı Kerîmin âyetlerine tafsilî iman iman etti. Kur'ân-ı Kerîmin içinde bulunan bütün şeylere, şeriatlere, hükümlere, kıssalara, vaaz ve öğütlere, peygamberlerin hallerine, (peygamberlere inen) kitablara ve bunlardan

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/262.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/262-263.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/264-265.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/265.

başka Kur'ân-i Kerime taalluk eden şeylerin hepsinin Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından indirilmesine iman etti. Ahkâmın hakikati, haberlerin doğruluğu ve bunlara benzer şeyler ise zikredilen cihetten dolayı kendisine inanılacak olan imanın fûrû'undandır.

Bununla, bu konularda imanın hudûsü reddedilmemiştir. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri risâletten önce Allah'ın vahdaniyetine iman etmişti. Bununla beraber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bundan (Allah'ın vahdaniyetinden) başka bir şey ile vasıflanması da caiz değildir.

Lâkin bununla Kur'ân-ı Kerîme iman murad edildi. Muhakkak ki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine Kur'ân-i Kerîm inmeden önce Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Kur'ân-ı Kerîme imanı söz konusu olamazdı. Bu aynı zamanda şu âyet-i Kerîmenin manâsıdır:

"Ve işte sana böyle emrimizden biz Ruh vahyettirdik; sen kitab nedir, iman nedir biimiyordun ve lâkin diz onu bir nûr kıldık! Onunla kullarımızdan dilediğimize hidâyet vereceğiz ve emin ol sen her halde doğru bir yola çağırıyorsun."¹¹⁸

Yâni kitab'a iman demektir.

Zirâ Allâhü Teâlâ hazretleri başka bir âyet-i Kerîme'de şöyle buyurdu:

"Sen, sana kitab indirileceğini ümit eder değildin."¹¹⁹

Mü'minler De İman Ettiler

"Mü'minler de..."

Bu isimle bilinen bir fırka iman etti, demektir. Bu kelime mübtedâdir.

"Her biri," (İkinci mübtedâdir.) "İymân getirdiler,"¹²⁰

İlmî Bir Tetkik

"Âmene" İkinci mübtedânın haberidir. Cümlenin hepsi de birinci mübtedânın haberidir. Aralarındaki rabit zamirdir. Tenvin makamına kaaim olan odur.

"İymân getirdiler," kelimesinde zamirin müfred olması ve mercii olan "Mü'minler" kelimesinin cemi olmasının sebebi ise, bundan murad beyan edilen mü'minlerden her feridin tek tek imandır, içtimâ (toplama) itibâr edilmeksizin her bireyin "manâ kasd edilmektedir. Onun için zamir müfred, mercii cemi olarak geldi.

Nazm-ı şerifin akışının mâ kabli (bir öncesinden) ayrılıp değiştirilmesi, tekfd ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin imanının müşahade ve görmeye mebnî olduğunu beyan etmek ve bildirmek içindir.

Mü'minlerin imanlarının hüccet ve burhanlardan nâşi olduğunu beyan etti. Değişik beyinât ve aşikâr ihtilâflardan sanki her ikisi (Efendimiz s.a. v, 'in imanı ve mü'minlerin imanları) her yönden değişiktiler. Hatta ikisinin üzerine delâlet eden heyette bile değişiklik vardır.

Yâni onlardan her biri:

"Allah'a" Vahdaniyetine (birliğine), ulûhiyet ve ma'bûdiyyette onun bir şerki olmaksızın iman ettiler. Bu iman isbât ve tevhîddir.

"Ve melâikesine,"

Meleklerin Allâhü Teâlâ hazretlerinin mukerrem kulları olduğu cihetine iman ettiler.

Meleklerle imanın Allâhü Teâlâ hazretleriyle kıtblara imanın arasına girmesinin sebebi, peygamberlere kıtbları getirme ve vahiy ilkâ etme vazifesinin meleklere verilmesinden dolayıdır.

Bu iman, onların Allah katından olduklarını tasdik, onun helâl kıldığını helâl kabul etmek ve haram kıldığını haram kabul etmektir.

"Ve kitaplarına ve peygamberlerine,"

Zikredilen cihetten imandır.

Bu iman, tâbi olmak ve itaat etmektir.

Kıtblara iman etmenin içinde olması dolayısıyla müstakil olarak "âhiret gününe iman" zikredilmedi. Çünkü âhirete iman, kıtblara imanın içindedir. Bu (manâ), Rabbinden," kavli-i şerifinin üzerinde durma takdiriyledir.....¹²¹

Âmenerresûlüde Vakfe

Bu (manâ) "Rabbinden," kavli-i şerifinin üzerinde durma takdiriyledir. Bu durumda, 'öjL?pJij "Ve mü'minler" ibtiâi bir kelâm kılınmış olur. Ebû Suûd el-İmâdî bunu seçmiştir.

âjLjlfij "Ve mü'minler" kavli-i şerifinin, "Peygamber" kelimesinin üzerine atfedilmiş olması da caizdir. Bu

¹¹⁸ Eş-Şûrâ: 42/52

¹¹⁹ el-Kasas: 28/86.

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/265-266.

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/266.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/266-267.

takdirde onun üzerinde durulur. Kendisinin yerine tenvin getirilen zamir, her iki ma'tûfa beraberce râci olmuş olur. Sanki şöyle denilmiştir: "Peyamber ve mü'minler, Rabbinden kendisine indirilene iman etti. "Sonra bu tafsil edildi.

Denildi ki: Her biri peygamberden ve mü'minter, Allah'a iman ettiler. Şu kadar var ki kendisine iman edilen şey, ma'tûf üzerine takdim olundu. İmân edilenlerin sâni ve Efendimiz (s. a. v.J hazretlerinin imânda as/1 olduğunu ilan etmek ve bildirmek içindir.

Kevâşibu vechi (yani "Ve mü'minler" kavli-i şerifinin üzerinde vakfe yapmayı) tercih ettiler. Ve buyurdular: -"Vakfe konusunda tercih edilen "Ve mü'minler" kavli-i şerifinin üzerine vakfe yapmak (durmak)tir. Güze olan budur. Zîrâ bu şekilde, mü'minler de, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin dâhil olduğu şeye dâhil olmuş olurlar." Yâni imâna...¹²²

Peygamberlerin Arasını Tefrik Etmeyiz

"Ayırmayız"

Peygamber (s.a.v.) ve mü'minler söylerler: Biz ayırmayız:

"Peygamberlerinden hiçbirinin arasını,"

Bazısına iman etmek ve bazısını inkâr etmekle peygamberlerin arasını ayırmayız. Yahûdî ve Hıristiyanların söyledikleri gibi...¹²³

Ehad, Vâhid, Vahiye

"bir" kelimesi burada cemi* manasındadır. Yâni: "her biri" demektir. Bundan dolayı ona (cemiye) izafe edildi. Beyan edildi. Çünkü o ancak müteaddit olan şeylere izafe kılınır.

"bir" kelimesi, adetlerden zikredilen şeylerden hiçbirinin beraberinde olmadığını beyan etmek için vazedildi. kelimesi ise, adetlerin kendisiyle açıldığı şeyin (bir sayısının) adıdır, benzeri olmayan, demektir.

kelimesi ise yardımcı olmayan, demektir.¹²⁴

Efendimiz (S.A.V.)'M Duası

"Ve şöyle dediler:"

"iman etti,"kavl-i şerifinin üzerine atıftır. Sîyga'nın cemi olarak gelmesi manâ itibariyledir. Onların imânlarını hikâye etmenin akabinde, onların emirlere imtisal edip bağlandıklarını hikâye etmektedir.

"Semi'nâ (işittik)" (1/446)

Hak Teâlâ hazretlerinden gelenleri anladık ve onların sıhhatini yakînen işittik...

"Ve eta'nâ! (itaat ettik)"

İçinde bulunan emir ve nehiylere itaat ettik.

Denildi ki: Bu âyet-i Kerîme indiği zaman, Cebrail Aleyhisseiâm, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

-"Allâhü Teâlâ, seni ve ümmetini övmektedir. İste! Sana verilir!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de şöyle dediler:

"Gufranını dileriz yâ rabbenâ!"

Bizleri bağışla yâ Rabbi senin gufranını dileriz.

Bu: "Hemen boyunlarını vurmaya bakın,¹²⁵ kavli-i şerifi gibidir. "vurmak" kelimesi "vurunuz" manasındadır.

Veya: Ya Rabbi! Senden geçmiş günahlarımızı bağışlamamızı istiyoruz" demektir.

Ya da: Hiçbir beşerin kendisinden hâli olamadığı (soyutlanamadığı) Senin hukukundan olan taksiratımızı bağışla, demektir.

Bu şekilde manâ. vermek daha evlâdır... Böylece sûrenin sonunda yapılan:"Ve bizlere mağfiretini reva kıl," duası tekrar edilmemiş olur.

Burada işitmek ve itaat etmenin mağfireti talep etmenin üzerine takdim edilmesi, vesile'nin istenilen üzerine takdim edilmesi kabîlindedir. Bu icabet ve kabul için daha idealdir.

"Sanadır gidiş," Ölüm ve ölümden sonra dirilmekle dönüş sanadır, başkasına değil...¹²⁶

Efendimiz (S.A.V.)'ın Ahlakı Kur'ân-I Kerîm İdi

Kâşânî (Te'vflât diye meşhur olan tefsirinde) buyurdu:

"Peygamber, rabbinden ne indirildi ise ona İymân getirdi,"

¹²² İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/267-268.

¹²³ İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/268.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/268.

¹²⁵ Muhammed: 47/4.

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/268-269.

Peygamber Efendimiz {s.a.v.} hazretleri onu tasdik etti, onu kabul etmekle ve onun ahlakı ife ahlaklanmakla iman etti. Hazret-i Âişe (r.a.) buyurdıkları gibi:
"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ahlâkı Kur'ân-ı Kerîm idi.¹²⁷ Fakat sâdece Kur'ân-ı Kerîmin okunması fayda vermez."¹²⁸

Amelsiz Kuran Okumak

Tefsîrül-Hanefî'de buyuruldu:

Misâli şöyledir: Sultan mülkünde herhangi bir kimseye (toprak ve) emirlik başışlar, ona bir reislik (bir yerin başkanlığını) veya niyabet (vekâleten idarecilik) verir. Sultan o adamını gönderdiği yerin halkının kendisine itaat etmesi için bir ferman yazıp eline verir.

Adam (elindeki ferman ile) o memlekete gelir, makamına oturur ve halk ona itaat eder.

Sonra sultan, ona bir ferman yazarak, kendisine büyükçe bir saray ve köşk inşâ etmesini veya büyük bir ev yapmasını emreder. Ki, günün birinde sultan bu memlekete geldiğinde konaklayabileceği bir ev veya saray olsun.

Sultanın fermanı valiye ulaştı. Ama vali fermanında yazılı olan emre uymadı. Lakin adam her gün sultanın fermanını okuyordu. (Hatta bazen adamlarını toplayarak padişahın fermanını göz yaşlan içerisinde onlara okuyordu.) ...

Sultan o memlekete geldiğinde, yapılmasını emrettiği sarayının yapılmadığını (temellerinin bile atılmadığını) gördüğünde, o vali sultan'dan hil'at (hediye veya takdir) almaya hak kazanır mı? Hatta zahire göre, (sultanın emirlerine itaat etmediği için) belki dayak, cezalandırma, azarlama ve hapse müstahak olur... İşte Kur'ân-ı Kerîm'de böyledir.

Kur'ân-ı Kerîm bu menşur gibidir... Allâhü Teâlâ hazretleri, Kur'ân-ı Kerîm de kullarına dinin erkânını imâr etmelerini emretti. Dâvûd Aleyhisselâm'a buyurduğu gibi:

"Bir evi benim için boşalt ona yerleşeyim! o-rada kullarım bana"ibâdet esinler."

Ve Allâhü Teâlâ hazretleri, dinin imârının nelerle mümkün olduğunu kullarına açıkladı ve Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin!"¹²⁹

"Ey o bütün iyân edenler! Üzerlerinize oruç yazıldı; nitekim sizden evvelkilere yazılmıştı. Gerek ki, korunursunuz."¹³⁰

"Yoluna gücü yeten her kimsenin o Beyti haccetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır ve kim bu hakkı tanımazsa, her halde Allah'ın ihtiyacı yok, o bütün âleminden ganîdir."¹³¹

Bu durumda (amelsiz olarak) Kur'ân-ı Kerîmin okunması, tıpkı sultanın menşurunun (hükümdarın fermanının) okunması gibidir. Cennet mücerred (amelsiz) Kur'ân-ı Kerîm okunmasıyla hâsıl olmaz ve kazanılmaz. Zîrâ Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Yaptıkları amellere mükâfat için."¹³²

Denildiği gibi:

Kur'ân-ı Kerîmin inmesindeki sır ve hikmet, ahlak, yaşantı ve güzelliği tahsil etmektir. Yoksa sâdece Kur'ân-ı Kerîmi tertil ve tecvîd üzere okumak değildir."¹³³

Gufranını Dileriz

Sonra,

"Gufranını dileriz yâ rabbenâ!" kavli-i şerifinde şu işaretler vardır:

Muhakkak ki imanın neticeleri ve kulluğun eserlerinin gereği olarak kul, nefsinin bütün serlere ehil, Mevlâsını da bütün hayırlara ehil görmelidir. Bütün iyilikleri efendisine nisbet eder ve onunla birlikte güzel edep ve amellerde bulunur bütün vakitlerinde...

Bu da onun vermiş olduğu dakik ve değerli, büyük ve küçük bütün nimetlere hamdetmesi; ve taksîr (kusur ve günahlarından) dolayı ona istiğfarda bulunmasıdır. Allah'ın üzerinde olan nimetlerine şükretmelidir. Başarı elde ettiği işlerin bütün işlerde teberri edip (onları asla kendisinden bümeyip) onlardaki muvafakiyetin Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine vermiş olduğu güç ve kuvvetle olduğunu bilmelidir. Bunun şiarı bütün vakitlerinde:

AjûiJf "Allah'a hamd olsun "Allâhım! Günahlarımı başışla!

"Alfâh'dan gelmeyen hiçbir kuvvet ve çevirme gücü yoktur. Bütün kuvvet naldan hale geçme gücü Allâh'dandır." Demektir.

¹²⁷ Müsned-i Ahmed: 24Î39,

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/270.

¹²⁹ Bakara: 2/43.

¹³⁰ Bakara: 2/183

¹³¹ I-i İmrân: 3/97

¹³² Secde: 32/17.

¹³³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/270-271.

Bu dünya ve âhirette Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından kurtaran bir zikirdir. Buna devam edenleri fethetmeye yaklaşıdır.

Bil ki: Muhakkak sen, hakîkate (işin gerçeğine) ancak bütün vakitleri murâkâbe ederek; ahkâmîye amel ederek nail olabilirsin.

İsyân anında tevbe ve istiğfar; taat ve ibâdetde Allâhü Teâlâ'nın ihsan ve iyiliğini müşahede etmek; niyetlerde Allah'ın rızasının varlığını görmek ve nimetlerde Allah'a şükretmektir.

Sen buna ancak kalbinin islâhiyâ kalbinin taalluku, nefsinin itham etmenle ulaşabilirsin. Hatta nefsinden çıkmalısın. Bu makama dört şeyden biriyle ulaşabilirsin:

- 1 - Allah'ın senin kalbine vasıtasız olarak atacağı nur,
- 2- Kâmil bir aklın genişliğince ilim,
- 3- Meşgullerden salim olan bir fikir,
- 4- Bir şeyh (mürşid-i kâmil) ile sohbet veya bu hallere ulaşan bir kardeş (ihvan) ile sohbet etmektir. ¹³⁴

Şeyhin Tarifi

Şeyh Ebû Meyden (k.s.) buyurdular:

"Şeyh, ahlakıyla seni terbiye eden, yollarıyla (manevî halleriyle) seni edeplendiren, ışıklarıyla senin bâtınını (içalemini) nurlandırandır.

Şeyh, huzurunda bulunduğu seni toplayan (kalbindeki düşüncelere mâni olan) kendisinden uzakta iken seni (dîn üzere) muhafaza edendir." (1/447)

O halde amel et (çalış) ey kul! Nefsini cisim âleminden kurtar... Öyle bir duruma yüksel ki hatta resminin dâiresinden çıkasın ve sen idrâk , fehim ve anlamının ve ilminin hakikatine ulaşasın.

Ne güzel buyurmuşlar:

Çok bilginden asla gafil olma! O zaman muradına vâsıl olamazsın. Zahir denizinin sahilinde olma. Aşk ehlinin mezhebinde kâmil olamazsın. ¹³⁵

Teklif-i Mâ Lâ Yutak

"Allah kimseye vüs'undan öte teklif yapmaz;"

Bu, Allâhü Teâlâ'nın kelâmıdır; mü'minlerin sözlerinden değildir.

Rivayet olundu:

Sahabelerin hepsi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler, diz çöktüler ve şöyle dediler:

"Biz gücümüzün yettiği amellerle mükellef olduk, namaz, oruç, hac ve cihâd gibi... Sana bu âyet-i Kerîme nazil oldu, halbuki bizim gücümüz buna yetmez."

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onlar:

"Siz kendinizden önce yaşayan iki kitab ehlinin (Yahûdî ve hıristiyanların) dedikleri gibi, işittik ve âsî olduk, demek mi istiyorsunuz. Hayır bilakis, işittik, itaat ettik! Ey Rabbimiz bizleri mağfîret kıl ve dönüş sanadır, deyiniz."

Kavim (sahabeler topluluğu) bunu okudular. Allâhü Teâlâ: Gufranını dileriz yâ rabbenâ! Sanadır gidiş." Kavli-şerifine kadar, Peygamber, rabbinden ne indirildi ise ona iymân getirdi," âyetini indirdi. ¹³⁶

Onların istedikleri gufrân Allâhü Teâlâ'nın meşîeti ve dilemesine bağlıdır. Kavli-i şerifte: "Allah dilediğini

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/272-273.

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/273.

¹³⁶ Bu Hadîs-i şerif, değişik lafızlarla Sahih-i Müslim'de şöyle geçmektedir.

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden Mvâyet olundu. Buyurdular

Allah'ındır hep göklerdeki ve yerlerdeki... Siz nefislerinizdekini açsanız da, giz-leseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker; sonra onunla dilediğine mağfîret eyler, dilediğine de azap... ve Allah herşeye kadirdir. (Bakara: Âyet-i kerimesi indiğinde, bu âyet-i kerime Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ashabına çok ağır geldi. Sahabeler, hemen Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler ve diz çöküp oturdular.

"Ey Allah'ın Rasûlü! (Eskiden) bize gücümüzün yeteceği ameller: Namaz, oruç, cihad, sadaka ve zekat gibi ibâdetlerle mükellef olmuştuk. Şimdi sana bu âyet indi buna tâkât getiremeyiz," dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri: "Sizden önce yaşayan iki ehli kitabın dedikleri gibi, "işittik ve isyan ettik" demek mi istiyorsunuz. Bilâkis, sizler işittik ve itaat ettik. Gufranını dileriz, ya Rabbi! Sanadır gidiş; deyiniz." Sahabeler hep bir ağızdan: "İşittik ve itaat ettik. Gufranını dileriz, ya Rabbi! Sanadır gidiş," dediler. Sahabeler bunu okuduklarında, hemen dilleri onunla yatıştı. Allâh'ü Teâlâ hazretleri hemen bu hadisenin ardından şu ayetleri indirdi:

"Peygamber, rabbinden ne indirildi ise ona iymân getirdi, mü'minler de... Her biri Allah'a ve melâikesine ve kitaplarına ve peygamberlerine: "Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız" diye iymân getirdiler ve şöyle dediler: Semî'nâ ve eta'nâ! Gufranını dileriz yâ rabbenâ! Sanadır gidiş." Onlar bunu yapınca, Allâh'ü Teâlâ, o âyet-i kerimeyi neshederek şu âyet-i kerimeyi indirdi:

"Allah kimseye'vüs'uhdan öte teklif yapmaz; herkesin kazandığı lehine, yüklendiği aleyhinedir. Yâ rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasdımız olmayarak yap-tıksa, bizi muâhaze buyurma! Efendimiz (s.a.v.) bu duayı okuduğunda, Atüâhü Teâlâ hazretleri: ""^ "Evet!" buyurdu.

Yâ rabbenâ! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Efendimiz(s.a.v.) bu duayı okuduğunda, Allâhü Teâlâ hazretleri: "LSs "Evet!" buyurdu. Yâ rabbenâ! Hem de bize taKatımız olmayana yükletme! Efendimiz (s.a.v.) bu duayı okuduğunda, Allâhü Teâlâ hazretleri: "İJJ "Evet!" buyurdu. Ve bizden günahlarımızı afv buyurur ve bizlere mağfîretini reva, rahmetini atâ kıl! Sensin mevlâmız! Bizi mansur buyur artık seni tanımayanlara karşı! Kahrolsun kâfirler!..." Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu duayı okuduğunda, Allâh'ü Teâlâ:

bağışlar," diye buyurulduğu gibi.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Allah kimseye vüs'undan Öte teklif yapmaz;" âyet-i Kerîmesini indirdi.

Bununla üzerlerindeki hitâb (yükü) hafifletilmiş oldu. Ve içlerinde bulunan şeyden muradın, özellikle yapmaya azmettikleri kötülükler olduğunu beyan etti. Yoksa insanların kendisinden kaçamadıkları ve gönüllerden geçen şeyler olmadığını açıkladı. Çünkü insanın gönlünden bir şeyler geçirmemesi düşünülemez. Buna mâni olmak çok zor ve mümkün değildir.

Teklif, içinde meşakkat, zorluk ve külfet bulunan şeye (ilzam edip) zorlamaktır.

"Vüsu" ise yapmaya güç yetirilebilen, insana ağır gelmeyen ve insanı sıkmayan şey demektir.

Yâni Allah'ın sünneti (kanunu), nefislerden hiçbir nefse (kişiye) takat ve kuvvetinin altında olmayan ve kendisine kolay gelmeyen bir şeyi teklif etmemesi ve onunla mükellef kılmamasıdır. Allah insanlara kolay gelen ve uzun bir takat harcamadan ve zorlanmadan yapabileceği şeyleri emreder.

Bütün bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu ümmete olan fazl-ü keremi ve rahmetidir. Kavî-i şerifte buyurulduğu gibi:

"Allah size kolaylık irade buyuruyor, zorluk irade buyurmuyor;¹³⁷

Bu âyet-i Kerîme muhal olan şeylerin teklif edilmelerinin olmadığına delâlet eder. imtina üzerine değil...

Birincisi: Eğer (muhalı teklif) vaki olmuş olsaydı, Allah'ın kelâmında kizbin olması lazım gelirdi. Allâhü Teâlâ'nın kelâmı böyle bir şeyden münezze ve yücedir.

İkincisi: Allâhü Teâlâ hazretleri, mutlak nefyettiği içindir. Mutlak'm nefyedildiği yerde, mukayyed (kayıtlı bir şeyin) nefyedilmesi gerekmez. Bu mukayyed olan şey imtina (kaçın-ma)dır. Çünkü âm (umûmî olan bir şey) âm olması haysiyetiyle

hâs (hususî olan bir şeyin) üzerine, delâletin şekillerinden hiçbirisiyle delâfet etmez.

"Lehine,"

Sevabı kendi nefsi içindir. "Herkesin kazandığı"

Yapmakla mükellef olduğu fiillerin hayırları kendisinedir. Müstakil ve müşterek olarak başkasına değildir.

kelimesi burada, zarurî olarak, yapmış olduğu işlerin her bir cüz'ünün küllisine şâmidir.

"Ve aleyhinedir."

Başkasının aleyhine değil; kendisinin aleyhinedir. Zikredilen her iki yolda da azâb kendisinedir.

"Yüklendiği,"

Terk etmekle mükellef olduğu serlerden meydana gelen günah, demektir.

Şerrin, "kazanma" ile şer tarafının murad edilmesi, amellerdeki şerrin meydana gelmesi işi, bizzat işlemek yâni o işi işlemeye gayret etmek manâsı vardır. Çünkü şer'de canın çekmesi (nefsin arzulaması), ciddiyetle işe eğilmek ve onu yapmaya çalışmak vardır. Hayır işleri böyle değildir.

babının sîğası aynı zamanda tekellûf içindir.¹³⁸

Unutmak Ve Hatâ

"Yâ rabbenâ! Eğer unuttuk

veya kasdımız olmayarak yaptıksa, bizi muâhaze buyurma!"

Teklifin sırrı beyân edilmesinin hemen akabinde Allâhü Teâlâ hazretleri, onların kalan dualarını hikâye etmeye başladı.

Yâni şöyle diyorlar: "Ey Rabbimiz! Unutkanlık, ya da yanılarak (hatâen) bizden meydana gelen aşırılıklardan, işin üzerinde titiz davranmamaktan ve teklifin hükmüne giren benzeri şeylerden doğan şeyler yüzünden bizleri hesaba çekme!"

Bu âyet-i Kerîme, unutmak ve hata (yanılma) da muâhaza etmenin (hesaba çekmenin) caiz olduğuna delâlet eder.

Çünkü bu iki şeyden (unutma ve hatadan) kaçınmak mümkün olan şeylerin cümlesindedir. Eğer unutma ve hatadan hesaba çekilme mümkün olmasaydı, unutma ve hatadan meydana gelen hesaba çekilmemek konusunda dua etmenin bir manâsı olmazdı.

Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmette hafiflik yaptı. Onlardan (unutma ve hatâen meydana gelen şeylerden) hesaba çekilmeyi kaldırdı.

Bu konuda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ümmetinden hata, unutma ve zorlandıkları şeyler kaldırıldı.¹³⁹

Bu hadis-i şerif, ümmeti Muhammed (s.a.v.)'ın buna mahsus olduklarına delâlet eder. Geçmiş ümmetler, hata ve unutmaktan dolayı hesaba çekiliyorlardı.

"Yâ rabbenâ! Hem bize ağır yük yükleme."

¹³⁷ Bakara: 2/185,

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/273-277.

¹³⁹ Camm's-Sağîr: 4461: Bu Hadîs-i şerif şu lafızlarla geçmektedir:

"Muhakkak ki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ümmetinden hata, unutma ve zorlandıkları şeyleri kaldırdı."

Bir önceki kavli şerifin üzerine atfedildi. Nida ikisinin arasını ortaladı. Bu yalvarmayı ziyâde etmeyi ibraz etmek içindir. "ağır yük" demektir. Yorgunluktan sahibini olduğu yere saplatan, yani olduğu mekanda hapsettiren yük demektir.

Bundan murat meşakkatli ve zor tekliflerdir. (1/458) "Bizden evvelkilere yüklediğin gibi..." Bizden öncekilere yüklemiş olduğun bir yükün benzerini bize yükleme, demektir.¹⁴⁰

İsrail Oğullarının Durumu

Allâhü Teâlâ hazretleri, İsrail oğullarına (ağır) mükellefiyetler verdiği gibi..

İsrail oğullarının bazı ağır mükellefiyetleri:

Günahlarının tevbesi için kendilerini öldürmek,

Hata ile a'zâtının (organlarını) kesmek.

Necaset değıdiği (kirlenen yerlerini) kesmek,

Suyun dışında başka bir şeyle temizlik yapamamaları,

Her gün ve gecede (yirmi dört saat içinde) elli vakit namaz,

Namazlarının mescidin dışında bir yerde caiz olmaması.

Oruçlu kişinin uykudan sonra bir şeyi yeme ve içmesinin haram olması,

Bazı temiz şeyleri yemekten men olunmaları,

Zekâtlarının, mallarının dörtte biri olması,

Gece günah işleyenlerin, günahlarının sabah kapılarına yazılması...

Ve bunlardan başka bir çok şiddetli halleri vardı...¹⁴¹

Ümmet-İ Muhammedinn Fazileti

Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmeti korudu ve onlardan bu ve benzeri şeyleri kaldırdı. Ümmet-i merhûme'nin sânında şöyle buyurdu:

"Onlar ki, yanlarında Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları o Resûl'e/o Ümmî Peygamber'e ittiba ederler. O, onlara ma'rûf ile emreder ve onları münkerden nehyeyler ve temiz/hoş şeyleri kendileri için helâl, murdar şeyleri üzerlerine haram kılar. Sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağlan, zincirleri indirir atar. O vakit ona iymân eden, ona kuvvetle tazim eyleyen, ona yardımcı olan ve onun nübüvetiyle beraber indirilen nuru takip eyleyen kimseler; işte o murada eren felah ehli onlar...¹⁴²

Kolaylık

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de buyurdular:

"Ben kolaylık ve hoşgörü (temeline dayanan) Hanîf (islâm dini) ile gönderildim.¹⁴³

Hasf Mesh Ve Su Da Batmak

Evvelki ümmetlerin düçâr oldukları ve kendisiyle cezalandırıldıkları kötü akıbetler bu ümmetten kaldırıldı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ümmetimden (günahlarından dolayı) hasf (yere batmak), mesh (suretlerinin değıştirilmesi) ve suda boğulmak kaldırıldı."¹⁴⁴

"Yâ rabbenâf Hem de bize takatimiz olmayanı yükletme,"

Bir öncekinin üzerine atıftır. Bir bağışlanma ve af edilme isteğinden sonra, kendisine güç yetirilemeyen, edâ edilmesi çok zor ve meşakkatli olan mükellefiyetlerden affını dilemektir. Çünkü o mükellefiyetlerin sahipleri kendilerinde aşırılığa gitmekten hâli değıildir (kendini alıkoyamaz). Sanki şöyle denilmektedir: "Bu mükellefiyetleri bize yükleme! Bizi o mükellefiyetleri muhafaza etmedeki aşırılıklarımız sebebiyle cezalandırma!"

Bu şekilde tefsir edilirse, cezaların inmesi, edâ edilen şeyleri yüklenmekle tâbir edilmiş oluyor.

Teyşîr isimli tefsirde buyuruldu: "Bize zor ve meşakkatli gelen şeylere devam etme mükellefiyetini verme!"

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/277-278.

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/278-279.

¹⁴² El-A'râf: 7/157.

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/279.

¹⁴³ Değışik lafızlarla, Müsned-i Ahmed: 21270,

"Ben Yahudî ve Hıristiyan dini üzere gönderilmedim. Lakin ben, hoşgörü temeline dayanan Hanîf (Allah'ı bir bilen islâm dini) üzere gönderildim. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a and olsun ki, birinizin sabah ve akşam Allah yolunda (cihâd etmesi) dünya ve içinde olan her şeyden daha hayırlıdır. Ve birinizin (cihâd) safında kıyam etmeniz altmış yıllık namazından daha hayırlıdır." Müsned-i Ahmed: 21270

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/280.

¹⁴⁴ Tefsiri kebir: 2/579.

Bununla asla zor ve takat gerektiren şeylerin olmayacağı murad edilmez. Muhakkak ki olmayacak bir şey istenmez.

"Ve bizden günahlarımızı afv buyur,"

Günahlarımızın eserlerini,

"Ve bizlere mağfiretini reva kıl,"

Ayıplarımızı ört! Bizi şahidlerin ve görenlerin önünde (herkesin ortasında) rezil ve rüsvây etme!

Teysîr'de buyuruldu. Bu bir tekrar değildir. Çünkü:

Birincisi: "Ve bizden günahlarımızı afv buyur," duası, günahlardan dolayı hesaba çekilmemek, günahların silinmesini ve hatta kalmamasını istemek manâsı vardır.

İkincisi: "Ve bizlere mağfiretini reva kıl," kavli-i şerifi ise, günahların örtülmesi, (gizlenilmesi) ve asla zahir olup ortaya çıkmaması, manâsı vardır.

Bazen bir şeyden geçilir, o şey suçuyla hesaba çekilmez. Lakin bu suç zikredilir ve izhâr olunur.

Mü'minlere günahlarından geçilmesini istemeleri emir olundular. Ve günahlarını gizlemeleri, rezil ve rüsvây olmamaları için hallerini hiçbir kimseye izhâr etmemekle emir olundular.

"Ve bize rahmetini atâ kıl!"

Bize ikramda bulun ve bize fazl-ü kereminle muamele et.

Burada af ve mağfiret isteğinin, rahmet isteği üzerine takdîm edilmesinin sebebi, önce kişinin her şeyden arındırılması ve sonra da tertemiz bir şekilde gerekenin istenmesindedir.

"Sensin mevlâmız!"

Efendimizsin, bizler ise senin kulunuz. Ve sen bizim yardımcıımızsın. Ya da sen bizim işlerimizin düzenleyicisisin. demektir.

"Bizi mansur buyur bizi

galip ve muzaffer eyle artık seni tanımayanlara karşı

Kahrolsun kâfirler!..."

Kâfirlere karşı bize yardım et. Kâfirlerin serlerini bizden defet. Zîrâ Mevlâ'nın hakkı (Efendiye yakışan) kuluna yardım etmesi, düşmanlarına karşı emirlerini savunanlara yardım etmesi ve onları muzaffer eylemesidir. Bu da zaferle olur, üstün kılmak ve düşmanları defetmekle olur.

Bu aynı zamanda şeytanlardan korunmaya yönelik bir duadır. Çünkü şeytanlar da kâfirlerin arasındadır. ¹⁴⁵

Mi'râc Gecesinde Efendimiz (S.A.V.)'E Verilen Üç Hediye

Rivayet olundu:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, "Mi'râc"a çıkarıldığında, ta "Sidretü'l-müntehâ"ya kadara götürüldü. O 6. semâdadir. Yerden yükselen şeyler ona varırlar ve ondan alınırlar. Onun yukarisından da inen şeyler onda karar kılarlar. Sonra ondan alınırlar. (Ayet-i Kerîme'de)

"O dem ki o sidre'yi bürüyen buruyordu;"¹⁴⁶ buyuruldu. (Bu hadîs-i şerîfi rivayet eden Abdullah bin Nümeyr) bunu altından kelebekler diye tefsir etti.

(Sonra rivayetine devam ederek) buyurdu:

Rasûlüllah (s.a.v.)'e orada üç şey verildi.

1-Beş vakit namaz,

2- Bakara sûresinin son âyetleri,

3- Ümmetinden Allah'a hiçbir şey şirk koşmayanların büyük günahlarının bağışlanması verildi. ¹⁴⁷

Mirâc Gecesi Müjdeler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, mirâc hadisinin sonunda şöyle buyurdular:

-"Allah'a yaklaşıldım. Arşın direklerine bile yakın oldum. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri (vasitasız) olarak bana ilham (vahiy) etti. Ben:

-" Peygamber, rabbinden ne indirildi ise ona iymân getirdi, mü'minler de... Her biri Allah'a ve melâikesine ve kitaplarına ve peygamberlerine: "Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız" diye iymân getirdiler... Yahûdî ve Hıristiyanlar ayırdıkları gibi..." dedim.

Allâhü Teâlâ buyurdu: -(Yahûdîve Hıristiyanlar) ne dediler?" Ben: -"işittik ve isyan ettik dediler. Mü'minler ise, işittik ve itaat ettik" dediler, dedim. Allah (c.c.) buyurdu: -"Doğru söyledin! İste (istediğin) verilecektir," dedi. Ben:

-" Yâ rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasdımız olmayarak yaptıkça, bizi muâhaze buyurma!" dedim. Allah (c.c.) buyurdu:

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/280-282.

¹⁴⁶ en-Necm: 53/16

¹⁴⁷ Sahihî Müslim: 252,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/282.

- "Senden ve senin ümmetinden, hatâ (yanılma) unutmama ve bir şeye zorlamayı kaldırdım!" Ben, şöyle dua ettim:
- "Yâ rabbenâ! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme!" Yâni Yahudilere yüklediğini bize yükleme! Allah (c.c.) buyurdu:
- "Bu (dua) senin ve senin ümmetin içindir," Ben:
- "Yâ rabbenâ! Hem de bize takatimiz olmayana yükletme." Allah buyurdu:
- "Muhakkak ki bunu yaptım (duanı kabul ettim)" Ben:
"Ve (ey Rabbim!) bizden günahlarımızı afv buyur ve bizlere mağfîretini reva, rahmetini atâ kıl! Sensin mevlâmiz! Bizi mansur buyur [bizi galip ve muzaffer eyle] artık seni tanımayanlara karşı! Kahrolsun kâfirler!..." dedim.
Allah buyurdu:
- "Muhakkak ki bunu yaptım (duanı kabul ettim!)"¹⁴⁸ (1/449)¹⁴⁹

Âmenerresülû 'Nün Fazileti

"Aliâhü Teâlâ hazretleri, cennet hazinelerinden iki âyet indirdi. O ayetleri, Rahman olan Allah, mahlûkâtı yaratmadan iki bin sene önce kendi kudret eliyle yazdı. Kim onları yatsı (nama-zın)dan sonra okursa, geceyi kıyam (ibâdetle) geçirmenin yerine ona yeterlidir."¹⁵⁰
Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu:
"Kim Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, kendisine kâfidir."¹⁵¹
Yâni gecenin kıyamında (geceyi ibâdetle geçirmede) kendisine kâfidir veya kıyamet gününün hesabından dolayı kâfidir, demektir.¹⁵²

Bakara Sûresi

Bu hadis-i şerif "sûretü'l-Bakara" Bakara sûresi demeyi İkraah gören {iyi görmeyenlerin) aleyhine aynı zamanda bir hüccet ve delildir. Bunlar:
- "Bakara sûresine, içinde Bakara'nın (sığırın) zikredildiği sûre demek lazım," diyorlar.¹⁵³

Sihre Mânidir

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bir hadis-i şeriflerinde:
"İçinde Bakara'nın zikredildiği sûre, Kur'ân-i Kerîmin fustâtıdır. Yani Kur'ân-ı Kerîmin büyük şehridir. Onu öğrenenin (öğretin).
Çünkü o sûreyi öğrenmek berekettir. Terki ise hasrettir. Bâtil kişiler buna güç yetiremezler." Efendimiz (s.a.v.)'e soruldu:
- "Bâtil kişiler, kimlerdir?" Aleyhisselâm buyurdular:
- "Sihirbazlardır!"
Yâni bâtil kişiler, bu âyetleri okuyanlara sihir yapmaya güç yetiremezler, demektir.¹⁵⁴

Şeytâna Mânidir

Başka bir hadis-i şerifte buyuruldu:
"Bir evde üç gece okunursa oraya şeytan yaklaşamaz."¹⁵⁵ Muâz (r.a.) Bakara sûresini hatmettiği zaman: "Âmin" derdi.¹⁵⁶

Şeytanı Yakalama Kıssası

Ebû'l-Esiem ed-Deylemî buyurdular:
- "Muaz bin Cebel (r.a.)'a, şeytanı tuttuğun an ile ilgili kıssanı bana haber ver! (anlat)" dedim. O:
- "Rasûlullah (s.a.v.) hazretleri, beni Müslümanların sadakalarının üzerine (bekçi) tayin etmişti. Hurmaları bir

¹⁴⁸ Kurtubî Tefsiri c. 3. s. 386, 387, Aynı manâda fakat değişik lafızlara burada geçmektedir.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/283-284.

¹⁵⁰ Ed-Dürrül-mensûr tefsiri: c. 2. s. 139

¹⁵¹ İbniMace: 1359,

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/284-285.

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/285.

¹⁵⁴ Feyzül-Kadir: 4841,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/285-286.

¹⁵⁵ Ebû Davud: 32S3,

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/286.

odaya koymuştum. Fakat hurmalarda noksanlık gördüm. Gidip bunu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber verdim. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bana:

- "Bu şeytândır, onlardan alıyor," dedi.

Hurmaların olduğu odaya girdim, kapıyı kilitledim, bekleyeme başladım. Büyük bir karanlık geldi. Ortalığı kapladı. Sonra başka bir surete büründü. Kapının aralıklarından içeriye girdi. Ben gömleğimi üzerime şiddetli bir şekilde örttüm. O hurmaları yemeye başlayınca hemen üzerine sıçradım. Onu yakaladım. Ellerimi üzerine koydum. Ve:

- "Ey Allah'ın düşmanı!" dedim. O:

- "Beni bırak! Ben yaşlı ve bir çok aile (kulfet ve çocuk) sahibiyim! Fakirim! Nusaybin cinlerindenim! Sahibiniz gönderilmeden önce bu şehir bizimdi. Sahibiniz (Peygamberiniz) gönderildikten sonra biz bu şehirden çıkarıldık. Benim yakamı bırak! Bir daha asla gelmeyeceğimi" diye yalvardı. Ben de yakasını bıraktım.

Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselâm gelip olup bitenleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber verdi.

Efendimiz (s.a.v.) namazı kıldı. Beni çağırdılar. Huzuruna çıktım. Bana: esirine ne yaptı?" diye sordu.

Ben de olup bitenleri ona haber verdim. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "O mutlaka geri dönecektir!"

(Muaz bin Cebel hazretleri) buyurdular:

- "Hurmaların olduğu odaya girdim. Üzerime kapıyı kilitledim. Şeytan yine geldi. Kapının yarıklarından içeriye girdi. Hurmadan yemeye başladı. Birinci defa yaptığımı yine yaptım (üzerine atlayıp hemen yakaladım). Şeytan:

- "Beni serbest bırak, bir daha gelmeyeceğim!" dedi. Ben de:

- "Ey Allah'ın düşmanı! Sen daha önce bana elbette gelmeyeceğim demedin mi?" dedim. O:

- "Elbette geri dönmeyeceğimi Bunun alâmeti sizden ,birinizin Bakara sûresinin son iki âyetini okuduğu zaman, bizden (şeytanlardan) hiçbiri o gece onun evine giremez!" dedi.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin tevfiği ile "Rûhu'l-Beyân" ismiyle müsemma olan Kur'ân-ı Kerîm tefsirinin birinci cildi tamam oldu. İnşallah bunu ikinci cilt takip edecektir. İkinci cildin başı Âl-i imrân sûresidir. (1/450)